

Yhteenveto kestävän kehityksen toimikunnan kyselyn tuloksista.

Toimikunnan jäsenten keskeiset toimet Agenda2030:n edistämiseksi Suomessa.

Sisällys

Johdanto	3
Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä	4
Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia	4
Elinkeinoelämä.....	4
Kunnat ja alueet.....	5
Ammattiliitot.....	5
Järjestöt	5
Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita....	6
Elinkeinoelämä.....	6
Kunnat ja alueet.....	6
Järjestöt	7
Kestävä energiajärjestelmä	8
Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia	8
Elinkeinoelämä.....	8
Järjestöt	10
Kunnat ja alueet.....	10
Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita..	11
Elinkeinoelämä.....	11
Kunnat ja alueet.....	13
Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat	14
Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia	14
Elinkeinoelämä.....	14
Kunnat ja alueet.....	15
Ammattiliitot.....	15
Järjestöt	16
Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita..	18
Elinkeinoelämä.....	19
Ammattiliitot.....	19
Järjestöt	19

Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus	22
Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia	22
Elinkeinoelämä.....	22
Ammattiliitot.....	23
Järjestöt	23
Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita..	25
Elinkeinoelämä.....	26
Ammattiliitot.....	26
Järjestöt	27
Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö.....	29
Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia	29
Elinkeinoelämä.....	29
Järjestöt	31
Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita..	31
Elinkeinoelämä.....	31
Järjestöt	32
Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus.....	34
Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia	34
Elinkeinoelämä.....	34
Kunnat ja alueet.....	36
Ammattiliitot.....	36
Järjestöt	36
Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita..	37
Elinkeinoelämä.....	38
Ammattiliitot.....	39
Järjestöt	39

Johdanto

Tähän raporttiin on koottu toimikunnan jäsenten vastaukset syyskuussa 2021 toteutettuun kyselyyn. Kyselyn tarkoituksena oli kerätä tietoa toimikunnan jäsenten (varsinaiset ja varajäsenet) keskeisistä toimista Agenda2030:n edistämiseksi Suomessa. Kyselyssä kysyttiin siis jäsentahojen toimia ja näkökulmia, joten kyselystä rajautuu pois jäsentahojen omien jäsenten (esim. yritysten) toimet.

Toimikunnan Agenda2030 -tiekarttatyössä on määritelty 6 muutosaluetta. Kysely - ja tämä raportti – on jaoteltu näiden alueiden mukaisesti. Toimikunnan jäseniä kehoitettiin keskittymään vastauksissa niihin muutosalueisiin, jotka ovat kullekin toimijalle keskeisiä.

Toimikunnan jäsenille lähetetty kysely sisälsi jokaisen muutosalueen osalta kaksi kysymystä:

- 1) Kytkeytyykö organisaatiosi työ tämän muutosalueen edistämiseen? Jos kytkeytyy, niin kuvaa keskeisimmät (ja vaikuttavimmat) toimet, joita olette toteuttaneet viimeisten vuosien aikana (enintään kolme)?
- 2) Onko asioita, jotka ovat vaikeuttaneet/vaikeuttavat muutosalueen tavoitteiden/muutosten toteutumista Suomessa? Entä globaalisti?

Toimikunnan jäsentahoista 27 vastasi kyselyyn. (Kansalaisareena ja Finsif olivat käyneet kyselyssä, mutta vastaukset olivat tyhjiä)

Tähän raporttiin kerättyjä tuloksia esitellään ja niistä keskustellaan toimikunnan aamukahvitilaisuudessa 23.9. klo 8-9. Tällöin osallistujilla on mahdollisuus täydentää vastauksista muodostuvaa kokonaiskuvaa, sekä tuoda esille kansallisen kestävä kehityksen työn vahvistamiseen liittyviä muita asioita.

Kestävä kehityksen toimikunnan työssä kevätkokouksen pääaiheena on hallituksen ja hallinnon tekemä työ Agenda2030:n edistämiseksi. Syyskokouksessa puolestaan keskitytään muun yhteiskunnan (pl. hallitus ja hallinto) tekemään työhön. **Tämän kyselyn tulokset ja aamukahvikeskustelu pohjustavat aiheen käsittelyä toimikunnan syyskokouksessa 11.10..** Toimikunnan työvaliokunnan jäsenet raportoivat tuloksista tällöin koko toimikunnalle.

Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä

Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia

Yhteensä yhdeksän vastaajaa, joista neljä edusti elinkeinoelämää, yksi kuntia ja alueita, yksi ammattiliittoja sekä kolme järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- ilmastotiekartat, ilmasto-, biodiversiteetti-, vesi- ja maaperäohjelmat
- elintarvikealan materiaalitehokkuuden sitoumus (MATSIT), sekä ravitsemussitoumus
- neuvonta ja ohjaus: kestävät julkiset ruokahankinnat, kuluttajien ohjaus sekä ympäristömerkinnät
- kuntien ja alueiden hankkeet ja kohdennettu rahoitus vastuullisiin ruokaketjuihin
- vaikuttamistyö niin kotimaassa kuin kansainvälisesti (mm. ruokaturvaan)

Elinkeinoelämä

MTK ry on tilanneet yhdessä SLC:n kanssa LUKE:n laskemat **ilmastoskenaariot** sekä **maatalouden ilmastotiekartan** (2020), laatineet **ilmasto-, biodiversiteetti-, vesi- ja maaperäohjelmat** (2018-2021) toimenpidekokonaisuuksin jäsenille ja yhteiskuntaan sekä kehittäneet maatilojen hiililaskurin ilmastotyön todentamiseen tilatasolla.

Metsäteollisuus ry on kehittänyt **lannoitekäyttöä**. Metsäteollisuusyritysten ja sidosryhmien yhteisessä kehityshankkeessa on tutkittu metsäteollisuuden kuitupitoisten sivuvirtojen käyttöä peltojen maanparannuksessa sekä toteutettu metsäteollisuuden **kuitupitoisten sivutuotteiden viljelykokeet**. Tämä osoitti, että kuidut lisäävät pellon mikrobiota ja sen myötä vähentävät eroosiota ja ravinnehuuhtoumia pellolta vesistöön. Metsäteollisuuden kuitupitoiset sivuvirrat sitovat hiiltä kasvien käyttöön ja edistävät kestävästä ruoantuotantoa.

Motiva Oy panostaa **kestävien julkisten elintarvikehankintojen edistämiseen**. Motiva on laatinut **oppaan** vastuullisille julkisille elintarvikehankinnoille. Oppaan avulla julkinen hankkija voi omien tavoitteidensa mukaisesti asettaa elintarvikkeille vastuullisuuskriteereitä ruokaketjua kannustavalla tavalla. Motiva avustaa myös kriteereiden käyttöönotossa ja kehittää yhteistyössä ministeriöiden kanssa tietoaalustaa, jonne kriteerit ja lisätiedot jatkossa kootaan.

Motivan nostaa esiin heidän tytäryhtiön Ympäristömerkintä Suomen. **Ympäristömerkkejä** ja niiden kriteereitä voidaan käyttää muun muassa ruoka- ja kahvipalveluiden hankinnoissa ja nestemäisten elintarvikkeiden pakkauksissa. Lähiruuan ja kestävien kalatuotteiden määrittelyt on kuvattu ravintolapalveluiden kriteereissä ja luomun osuudelle on asetettu tavoitteet. Ruokahävikin vähentämiseen on määritelty joukko toimenpiteitä.

Elintarvikeala on sitoutunut vähentämään ruoan valmistuksen, jakelun ja kulutuksen ympäristövaikutuksia **materiaalitehokkuuden sitoumuksella**. Elintarvikealan materiaalitehokkuuden sitoumuksen vuosille 2019–2021 ovat allekirjoittaneet MMM, TEM sekä YM yhdessä Elintarviketeollisuusliitto ry:n, Päivittäistavarakauppa ry:n ja Suomen Pakkausyhdistys ry:n kanssa. Sitoumuksen tavoitteisiin päästään yrityksissä tehtävillä konkreettisilla materiaalitehokkuustoimilla. Motiva hallinnoi sitoumusta. Sitoumuksen kattavuus on toimialoista kaupan alalla suurin: siinä on mukana päivittäistavarakaupan markkinaosuudesta yli 90 %. Sitoumuksen vuonna 2022 alkavaa kautta suunnitellaan parhaillaan. Vuonna 2020 sitoumuksen liittyneet yritykset onnistuivat vähentämään ruokahävikkiään yli 5,7 miljoonaa kiloa ja vähentämään

muovin käyttöä yli 600 000 kiloa.

https://www.motiva.fi/ratkaisut/materiaalitehokkuus/materiaalitehokkuuden_sitoumukset/elintarvikealan_sitoumus. Ilmastoruokaohjelman mukaisia toimia on tarkoitus korostaa uudella sitoumuskaudella nostamalla hiilineutraaliuden edistäminen sitoumuksen otsikkoon.

Kaupan liitto listasi Materiaalitehokkuuden sitoumuksen vuoden 2020 tuloksia:

- Ruokahävikkiä saatiin vähennettyä 89 % enemmän kuin edellisenä vuonna 2019.
- Kokonaisjätevähenemän tulokset paranivat (jätemäärä väheni) 59 % enemmän kuin edellisenä vuonna 2019.
- CO₂-vähenemä oli 36 % vähemmän verrattuna edelliseen vuoteen 2019 (CO₂-vaikutuksia ei ollut raportoitu 2020 yhtä laajasti kuin edellisenä vuonna, vaikka vähähiilisyys tavalla tai toisella liittyviä toimia oli runsaasti).

Ravitsemussitoumus on suomalainen toimintamalli, joka auttaa ja kannustaa ruoka-alan toimijoita sekä sidosryhmiä parantamaan ruokavalion ravitsemuslaatua sekä edistämään ravitsemusvasteellisia toimintatapoja. Sitoumus2050.fi -sivustolla julkaisemissaan sitoumuksissa elintarviketeollisuuden, päivittäistavarakaupan ja ravintola-alan yritykset ovat luvanneet tarjota tuotteita, jotka tukevat ravitsemussuositusten mukaista ravitsemusta, sekä edistää esimerkiksi kasvisten, marjojen, hedelmien ja kalan käyttöä markkinointiviestinnän ja muiden toimenpiteiden avulla.

Kunnat ja alueet

Varsinais-Suomen liitto kertoo, että **Innovatiiviset ruokaketjut** on nimennyt Varsinais-Suomen yhdeksi älykkään erikoistumisen painopisteeksi. Tämä painotus näkyy muun muassa hankerahoituksen kohdennuksena ja alueella on EAKR-ohjelman kautta rahoitettu useita ruokaketjun kestävyttä edistäviä hankkeita. Varsinais-Suomi on liittynyt alueena **kansainväliseen ruokaketjun kehittämisen verkostoon**, päämääränä kehittää yhä kilpailukykyisempiä kasviproteiinituotteita. Varsinais-Suomen liitto on myös ollut mukana monissa hankkeissa ja valmisteluissa, joissa on edistetty **kotimaisen kalan käyttöä**.

Ammattiliitot

SAKKI ry on mukana **kouluruokasuositusten** laatimista koskevassa työssä sen ollessa ajankohtaista. Liiton **eettinen ohjesääntö** ohjeistaa suosimaan kasvisruokaa sekä vastuullisesti tuotettua kalaa tai kotimaista lihaa.

Järjestöt

Marttaliiton ruokaan ja ravitsemukseen liittyvässä **neuvonnassa** painopisteenä on ympäristökestävyys. **Kursseilla** ja neuvonnassa kannustetaan ympäristöystävällisiin ja hyvinvointia edistäviin ruokavalintoihin. **Vaikuttamistyössä** on edistetty kestäviä julkisia ruokahankintoja.

Suomen luonnonsuojeluliiton keskeisiä toimia ovat SLL:n yhdessä ja erikseen muiden ympäristöjärjestöjen kanssa tekemä **vaikuttamistyö** maatalouspolitiikan isoihin linjoihin vaikuttamiseksi EU-tasolla ja kotimaassa. Liitto on myös ollut mukana erilaisissa toimialaa koskevissa **hankkeissa**.

Fingo koordinoi **ruokaturvatyöryhmää**, joka kokoaa yhteen erilaisia kestävästä ruokajärjestelmän edistämisestä kiinnostuneita toimijoita. Ryhmä on järjestänyt muun muassa ruokakysymyksiin keskittyviä tutkija-aamukahveja ja webinaareja, joissa alustajina ollut kestävien ruokajärjestelmien asiantuntijoita Suomesta ja ulkomailta. Lisäksi ruokaturvatyöryhmä seuraa ja jakaa tietoa kansainvälisestä keskustelusta koskien kestävästä ruokajärjestelmästä ja siihen liittyvistä kv-prosesseista ja on vaikuttanut

päätöksentekijöihin, kuten maailman ruokaturvakomiteaan. Osa työryhmässä toimivista järjestöistä tekee myös käytännön kehitysyhteistyötä ruokaturvan ja viljelijöiden toimeentulon parantamiseksi.

Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita

Yhteensä seitsemän vastaajaa, joista kolme edusti elinkeinoelämää, yksi kuntia ja alueita sekä kaksi järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- julkisten tukien ja julkisten hankintojen ohjausvaikutuksen puute
- julkisten resurssien (rahoitus, tutkimusrahoitus) ja tiedotuksen riittämättömyys,
- ruokajärjestelmän kompleksisuus: nopeita, helppoja ja skaalattavia ratkaisuja vaikea löytää

Elinkeinoelämä

MTK ry mainitsi **tiedon puutteen** erityisesti koskien maaperää ja sen päästöjen määrää eri maalajeilla ja viljelymenetelmissä. Ympäristö-ilmastotoimien vaikuttavuuden kriteerit ja niiden yleistyksen globaalilla tasolla, ohittaen paikallisen tason ominaispiirteet. Esimerkiksi nautatiheys (eläinyksikkö/hehtaari) vaihtelee suuresti, samoin eri kasvien viljeltävyys. On huomioitava kansalliset/paikalliset maaperä- ja sääolot ja ohjattava niiden sallimien reunaehtojen avulla. Sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus jää usein toissijaiseksi globaalisti ja kansallisesti.

Motiva Oy kertoo, etteivät **hanke pohjainen toiminta ja hallinnolliset siilot** edistä kehitystyön pitkäjänteisyyttä tai vaikuttavuutta. Toimiville ja tarpeellisille toiminnoille tulisi olla riittävän pitkälle ajalle varattu resurssi sekä poikkihallinnollinen ohjaus. Heidän mukaansa Suomessa luomun lisääntyminen on ollut muita pohjoismaita hitaampaa. Kiinnostus lähi- ja sesonkiruokaan on suurta, mutta näiden **määrittely ja verifiointi** ovat edelleen puutteellisia. Kestävästi kalastetun **luonnonkalan käytön** lisääminen olisi Suomessa hyvin toteutettavissa ja se vähentäisi samalle kasvatetun loheen ja sen rehuun liittyviä ongelmia. Globaalisti erityisesti **palmuöljyn ja soijan** tuonti siirtää niihin liittyvät ympäristöongelmat ulkomaille, niiden **sertifiointistandardien kehittäminen** on edelleen vajavaista ja Suomessa sertifiointin edellyttäminen on yhä heikkoa. Joutsenmerkin ravintolapalveluiden kriteereillä voidaan tunnistaa näitä kipupisteitä, edistää kasvispainotteista ruokalistaa, vähentää ruokahävikkiä ja välttää kertakäyttötuotteita.

Kaupan liitto mainitsee, että elintarvikealan materiaalitehokkuuden sitoumuksen etenemistä vaikeutti materiaalitehokkuustoimiin käytettävissä olevien **julkisten resurssien**, kuten tutkimusresurssien ja hankerahojen, vähäisyys. Etenemistä elintarvikealan materiaalitehokkuuden sitoumuksessa ja ravitsemussitoumuksissa voitaisiin tukea rahoituksen turvaamisen lisäksi myös lisäämällä toimien saamaa julkisuutta yhteistyössä valtionhallinnon kanssa.

Kunnat ja alueet

Varsinais-Suomen liitto kertoo, että **ruokajärjestelmän kompleksisuus** vaikeuttaa vaikuttavimpien toimenpiteiden tunnistamisessa.

Järjestöt

Marttaliiton mukaan **ruokajärjestelmässä julkiset tuet** eivät riittävän vahvasti ohjaa tuottajia kestävämpään suuntaan. **Julkiset hankinnat eivät riittävästi painota kestäviä valintoja.**

Suomen luonnonsuojeluliitto mainitsee, että **EU:n yhteinen CAP** asettaa kehittämistyölle omat rajansa, minkä lisäksi kansallisella tasolla maatalouspolitiikka on tiukasti MMM:n vastuulla niin, että uudistusten saaminen ympäristöpuolelle on perinteisesti tiukassa. Seuraavalla CAP-kaudella ympäristötukia ollaan SLL:n ymmärryksen mukaan karsimassa, vaikka tarve on pikemminkin aiempaa suurempi. Tärkeää olisi pohtia, miten tukea sellaisia viljelijöitä, jotka haluavat tehdä ympäristötoimia enemmän kuin CAP edellyttää? Toteutumista vaikeuttavia tekijöitä on lueteltu myös tässä järjestöjen yhteisessä kirjelmässä: <https://www.sll.fi/2021/04/26/capn-suunnitteluprosessin-lapinakyvyys-ja-maatalouspolitiikan-ymparistotavoitteiden-tiukentaminen/>.

Fingo kertoo teeman olevan laaja ja moniulotteinen. Ruokajärjestelmä kytkeytyy talouden ja kaupan rakenteisiin sekä myös kulttuuriin kysymyksiin. Vaikka teeman tärkeys tunnustetaan, niin **helppoja ja skaalautuvia ratkaisuja on vaikea löytää** Suomessa tai globaalisti. Pieniä osaratkaisuja löytyy.

Kestävä energiajärjestelmä

Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia

Yhteensä kymmenen vastaajaa, joista kahdeksan edusti elinkeinoelämää, yksi kuntia ja alueita, yksi ammattiliittoja sekä yksi järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- eri toimialojen vähähiilitiekartat
- energiatehokkuuden parantamisen ratkaisut eri sektoreilla, energiatehokkuussopimukset ja energiakatselmukset
- uusiutuvaan energiaan siirtyminen (myös hajautettu energian tuotanto) eri sektoreilla
- neuvonta (sektoreille sekä kuluttajille), ympäristömerkinnät

Elinkeinoelämä

MTK ry kertoo tuottavansa **uusiutuvaa biomassaa**. He ovat mukana **maankäytön suunnittelussa** esimerkiksi voimalinjoihin liittyen. He yrittävät toiminnallaan **edistää valmiuksia** peltobiomassan ja lannan biokaasun tuotantoon ja siinä ravinteiden kierrätykseen. Jäsenpalveluilla he hyödyntävät **uusiutuvaa energiaa**, kuten biopolttoaineita. Lisäksi he edistävät kestävästi tuotetun metsäbiomassan energiakäyttöä kestävyyskriteerein.

Suomen Lähienergialiitto ry kertoo **sääntelyn mahdollistavan hajautetun uusiutuvan energiantuotannon**. Uusien toimijoiden ja palveluiden pääsy markkinoille on helpottunut. Energian **kuluttajien aktiivinen rooli** yksin ja yhdessä on tunnustettu ja sääntely mahdollistaa erityyppiset energiayhteisöt. **Energian älykkäät palvelut** lämmityksessä ja sähköisessä liikenteessä ovat saaneet arvoisensa huomion ja roolin sektori-integraatiossa.

Bioenergia ry toimii biopohjaisen uusiutuvan energian kestävä tuotannon ja käytön edellytysten edistämiseksi. Bioenergian tuotanto vähentää fossiilista energiaa ja luo samalla työpaikkoja Suomeen, myös haja-asutusalueelle. Yhdistyksen strategiassa on 2019 linjattu, että yhdistyksen tavoitteena on biomassan korkea jalostusarvo ja se, että energiaksi käytetään muun tuotannon sivuvirtoja kestävällä tavalla. Bioenergia ry:n edunvalvontaan kuuluu myös **turveala**, joka on ollut viime vuosien aikana rajussa murroksessa energiaturpeen käytön vähentyessä. Yhdistys on aktiivisesti osallistunut **siirtymän läpivientiin** siten, että tulokset olisivat mahdollisimman hyvät eri näkökulmista. Vuonna 2019 yhdistyksen strategiaan otettiin mukaan ajatus, että pyrkimisestä järjestelmiin, jotka ovat **hiilinegatiivisia** eli poistavat hiiltä ilmakehästä. Teknologian varhaiset kehitysvaiheet ja niiden tulevaisuuden suuri kysyntä avaavat Suomelle mahdollisuuksia. Vuonna 2021 yhdistyksen edunvalvontaan astui mukaan myös biohiili, jolla voidaan rakentaa hiilinegatiivisia järjestelmiä.

Finanssiala ry on mukana muutoksen toteuttajana **rahoittajan ja vakuuttajan** ominaisuudessa. Tämä alue on Finanssialan mielestä ehkä näkyvin ja puhutuin. Finanssialan yrityksillä on kirjatut suunnitelmat siitä, miten sijoitusten ja vakuutusten kautta energian tuotto siirtyy vähäpäästöisempään ja uusiutuvaan tuotantoon.

Energiateollisuuden **vähähiilitiekartta** (2020) määritteli polun hiilineutraaliin energiajärjestelmään ja sen mahdollisuuksiin muiden alojen päästövähennyksien edistämiseksi. **Kaukolämpöalan strategia** (2020) määritteli alan haluavan olla asiakkaan ensisijainen lämmitystapavalinta vähähiilisessä

energiatulevaisuudessa. **Energiantuotannon päästöt ovat laskeneet 72 %** 2000-luvun suurimpaan päästövuoteen (2003) verrattuna. Sähkön päästöt ovat laskeneet 78 % kymmenessä vuodessa. Kaukolämmön päästöt laskeneet 46 % kymmenessä vuodessa.

Metsäteollisuus ry on **parantanut energiatehokkuutta**. Metsäteollisuus ry hallinnoi puutuoteteollisuuden ja energiavaltaisen metsäteollisuuden toimenpideohjelmia 2017 alkaneella energiatehokkuussopimuskaudella, jossa on mukana kattavasti metsäteollisuusyrityksiä. Nykyisellä vuonna 2017 alkaneella sopimuskaudella tehostamistoimien seurauksena säästöjä on syntynyt metsäteollisuudessa yhteensä 4008 GWh/a. Metsäteollisuuden vastuullisuussitoumuksia ala on sitoutunut myös lisäämään **uusiutuvan energian** tuotannon osuutta osana kehittyvää metsäteollisuutta. Heidän tavoitteenaan on, että uusiutuvan energian osuus metsäteollisuuden energiantuotannossa on 90 prosenttia vuoteen 2025 mennessä. Vuoden 2020 toteuma oli 87,1 %.

Metsäteollisuuden ilmastotiekartassa kuvataan muuttuvaa tehtaiden energiankäyttöä ja päästövähennyspotentiaaleja. Metsäteollisuuden tehtaiden päästöt ovat nyt noin 3 miljoonaa hiilidioksiditonin luokkaa ja vuoteen 2035 tehtaot voivat päästä lähes kokonaan irti fossiilisista polttoaineista.

Motiva Oy mainitsee vapaaehtoisen **energiatehokkuustoimikunnan** ja **energiakatselmustoiminnan** olleen keskeisessä roolissa niin kansallisten energia- ja ilmastostrategioiden tavoitteiden saavuttamisessa kuin EU-tason energia- ja ilmastovelvoitteiden ja direktiivien toimeenpanossa ja niiden asettamien velvoitteiden täyttämässä. Motiva osallistuu yhdessä Energiaviraston kanssa sopimustoiminnan kehittämiseen ja on alusta lähtien vastannut pääosin sopimustoiminnan käytännön toimeenpanosta ja siihen liittyneille tarjottavasta neuvonnasta, tuesta, viestinnästä sekä vuosittaisen raportoinnin edellyttämästä seurantajärjestelmästä, tulosyhteenvedoista ja vaikutusten arvioinnista. Sopimustoiminnan toimeenpanon kattavan seurannan avulla on toimijoiden toteuttamista erilaisista energiatehokkuutta parantavista toimista ja niiden energiansäästövaikutuksista kattavasti tietoa, jota voidaan käyttää niin kansallisesti kuin EU-velvoitteiden (mm. EED, EPBD, Taakanjakoasetus) ja kv-raportointien (UNFCCC) edellyttämässä seurannassa ja raportoinneissa. Motiva mainitsee toiminnalle olennaiseksi pitkäaikaisen ja riittävän resursoinnin.

Motiva edistää **rakennusten energiatehokkuutta** Rakennusten osuus hiilidioksidipäästöistä on noin 30 %, ja Suomessa on yli 1,5 miljoonaa rakennusta, joista suurin osa (85 %) on asuinrakennuksia. EU-tasolla rakennusten energiatehokkuusdirektiivi on keskeisin työkalu energiatehokkuuden parantamiseen. He toimivat rakennusten energiatehokkuusdirektiivin EU-tason Concerted Action yhteistyössä sekä laaja-alaisesti sen kansallisessa käytäntöön panossa kattaen sekä uudis- ja korjausrakentamisen että olemassa olevien rakennusten energiatehokkuuden parantamisen.

Motiva antaa **neuvontaa ja viestii** muun muassa energiatodistuksista sekä lämmitys- ja ilmastointijärjestelmistä. Vuonna 2020 lähes 1,5 miljoonaa rakennusta oli neuvonnan ja viestinnän kohteena. Vuonna 2021 käynnistyi Motivan johtama ja 16 rakennus- ja kiinteistöalan toimijan muodostama Talotekniikan viestintäfoorumi, joka tarjoaa rakennusten omistajille ja ylläpidosta vastaaville ajantasaista tietoa talotekniikan fiksusta ylläpidosta ja käytöstä. Tietoa on tarjolla niin pientaloista, rivi- ja kerrostaloista kuin palvelurakennuksista.

Vuonna 2020 valmistui Motivan johdolla **Pitkän aikavälin korjausrakentamisen strategia**, jonka valmisteluun osallistui lähes 150 organisaatiota ja se tuotti 80 toimenpide-ehdotusta. Tavoitteena on vähentää rakennusten hiilidioksidipäästöjä vuoden 2020 alusta 90 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Rakennuskannan lämmitysenergian kasvihuonekaasupäästöt laskisivat vastaavana ajanjaksona noin 92 prosenttia.

Kuluttajien energianeuvonta toteuttaa ja jalkauttaa kansallista energia- ja ilmastostrategiaa sekä keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaa. Kuluttajien energianeuvonnassa Motivassa annetaan puolueetonta tietoa energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian lisäämisen keinoista, etenkin asumiseen liittyen. Kulutusseuranta ja säännöllisesti tarjottu neuvonta auttavat kotitalouksia säästämään keskimäärin 10 prosenttia sähkönkulutuksestaan talvikuukausien aikana. Lisäksi 18 alueella eri puolella Suomea on saatavissa alueellista neuvontaa, jonka kohderyhminä ovat kuluttajien lisäksi kunnat ja pk-yritykset. Motiva verkottaa näitä toimijoita ja tuottaa työkaluja ja materiaaleja neuvontatyön tueksi.

Ympäristömerkintä Suomi (Motivan tytäryhtiö): Kaikissa tuoteryhmissä, missä energiankulutus on keskeinen parametri, on **ympäristömerkeissä määritetty tiukat energiatehokkuusvaatimukset**. Joutsenmerkittyjen rakennusten määrä kasvaa nopeasti myös Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa. Rakennukset täyttävät tiukat energiavaatimukset (A-luokka) ja kriteereissä kannustetaan uusiutuvan energian tuotantoon ja CO₂-laskentaan. Jatkossa on tulossa taloihin CO₂-raja, joka on tiukempi kuin rakennusmääräyksissä.

Kauppa liitto toimialana tavoittelee **hiilineutraaliutta** hallitusohjelman mukaisesti vuonna 2035, mutta joukko alan kunnianhimoisia yrityksiä on asettanut tavoitteekseen olla oman toiminnan osalta hiilineutraali peräti jo vuonna 2022 tai 2025. Hiilineutraaliutta tavoitellaan esimerkiksi seuraavien toimenpiteiden avulla:

- sähkö 100 % uusiutuvalla energialla tuotettua
- oman tuuli- ja aurinkovoiman tuotannon voimakas lisääminen
- siirtyminen mahdollisuuksien mukaan hiilineutraaleihin kuljetusmuotoihin. Lisäksi kauppa on mukana mahdollistamassa hiilineutraalia liikkumista asiakkaille tarjoamalla esimerkiksi myymälöiden ja huoltoasemien yhteydessä mahdollisuuden sähköautojen lataamiseen
- Olemassa olevan **kiinteistökannan ja sen energiatehokkuuden** kunnianhimoisen parantaminen. Tästä Kauppa liitto antoi seuraavat esimerkit:
 - Virtuaalivoimalaitoksena toimiminen: Lidlin Kotkan Sutelan myymälä on liitetty Lidlin 136 myymälän virtuaalivoimalaitokseen, jossa myymälöiden sähkönkäyttöä ohjataan sähköverkon kuormituksen mukaan. Lidlin virtuaalivoimalaitos on yksi Suomen suurimmista.
 - Keskon yhteistyössä Granlund Oy:n kanssa kehittämä ratkaisu, joka parantaa päivittäistavarakauppojen kylmäjärjestelmien energiatehokkuutta. Uusi energiankierrätysjärjestelmä yhdistää kylmäjärjestelmän, lämpöpumpun ja energian kierrätyksen talteenottojärjestelmät. Ratkaisu hyödyntää viilennyksestä sivutuotteena syntyvää lauhdelämpöä saumattomasti kiinteistön lämmitystarpeisiin. Uuden järjestelmän ansiosta rakennuksen vuosittainen lämmönkulutus pienenee arviolta jopa 85–95 prosenttia ja kauppiaan sähkölasku 10–15 prosenttia.
 - Myymälöissä otettu käyttöön maalämmön ja lauhdelämmön talteenoton yhdistelmä. Myymälän kylmäkoneiden lauhdelämpö hyödynnetään ja ylijäämälämpö pumpataan maaperään, joka toimii lämpöakkuna.

Järjestöt

Marttaliitto **neuvoo** kuluttajia kodin energia-asioissa. Erityisesti vuonna 2020 kestävät energiaratkaisut kodissa olivat Marttojen neuvonnan painopisteenä. Neuvontaa energia-asioissa toteutettiin laajasti eri puolilla Suomea sekä verkossa ja viestintäkanavoilla.

Kunnat ja alueet

Varsinais-Suomen liitto kertoo, että **maakuntakaavassa** on osoitettu energiantuotannon osalta keskeiset energiansiirtoverkot ja tuulivoimatuotannon alueet sekä kestävä liikenneverkkoon ja yhdyskuntarakenteen kokonaisuuden ja tavoitetilan. **Valonia** toteuttaa hankkeita ja neuvontaa kestävä energijärjestelmän ja energiankäytön edistämiseksi. Tammikuussa 2021 julkaistu **Varsinais-Suomen**

ilmastotiekartta linjaa koko maakunnan yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet hiilineutraaliuden saavuttamiseksi. Maakunnallinen ilmastovastuujaosto seuraa tavoitteiden toteutumista.

Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita

Osioon vastasi yhteensä yhdeksän tahoja, joista kahdeksan edusti elinkeinoelämää sekä yksi kuntia ja alueita.

Nostoja vastauksista:

- uusiutuvan energian kestävyyskriteerit (metsäbiomassa) , biomassan energiakäytön ls.
- Luvituskäytänteet (investoinnit)
- Verotus: sähköveroluokat I ja II, pientuotannon ja lämpöpumppujen verokohtelu
- Tiedon ja vuoropuhelun puute

Elinkeinoelämä

MTK ry nostaa **esiin vuoropuhelun riittämättömyys** maanomistajien kanssa muun muassa tuulivoimapuistojen maankäytössä linjoiheen ja uusiutuvan energian kestävyyskriteerit metsäbiomassan suhteen. On nähtävä, että metsänhoidossa syntyy useita eri jakeita eri tarkoituksiin ja energianpuun käyttö on osa metsänhoitoa, jossa metsää pidetään kasvussa ja sitomassa hiilidioksidia takaisin biomassaan. - Niin kansallisesti kuin globaalisti hiilenkierron ymmärrys ja metsätalouden monipuolisuus ovat esteitä. Näkökulmia tulisi laajentaa. Käytännön elinkeinon tuntemus uupuu.

Suomen Lähienergialiitto ry mainitsee, **että EU:n puhtaan energian paketin kansallinen toimeenpano** on parantunut merkittävästi energiamurroksen vaatimia muutoksia. Lisäksi **energiapolitiikka** on noussut painoarvonsa mukaiseen rooliin Suomen (ja globaalissa) politiikassa.

Bioenergia Oy kertoo, että **biomassan energiakäyttöä koskeva**, liian kaavamainen ja yksityiskohtainen **EU-lainsäädäntö** uhkaa hidastaa siirtymää kestävään energiajärjestelmään. **Hiilinegatiivisuus** ei näytä Suomessa innostavan vielä tarpeeksi ihmisiä. Ajatellaan, että hiilineutraalius 2035 on prioriteetti ja sitten maailma pysähtyy siihen - and everyone is happy ever after. **Turvealan oikeudenmukainen siirtymä** näyttää epäonnistuvan, mikä on varoittava esimerkki muille muutoksen kohteeksi joutuville aloille.

Finanssiala ry kertoo, että rahoittajan ja vakuuttajan kannalta **informaation puute** aiheuttaa ongelmia. On vaikea saada riittävää ja vertailukelpoista tietoa yrityksistä sen pohjaksi, että pystytään tekemään oikeita päätöksiä. Finanssiala ry on liikkeellä eurooppalaiselle tasolle suunnatulla aloitteella, jossa yritysten vastuullisuustieto kerätään raakatana yhteiseen tietovarantoon.

Energiateollisuuden mukaan pitkän aikavälin näkymä oli **EU-ohjauksessa** epäselvä 2010-luvun matalaksi jääneen 2020-päästötavoitteen ja päällekkäisen ohjauksen vuoksi. Pitkä aikavälin näkymä oli epäselvä 2015-2021 kun EU ei ollut vienyt Pariisin sopimuksen tavoitteita käytännön ohjaukseen. **Luvitus ja kaavoitus** ovat olleet hitaita ja hankalia esimerkiksi tuulivoiman lisäämisen yhteydessä. Nyt sähköjakeluverkkojen valvontamallin ja sallitun tuoton muuttaminen kesken valvontakauden pelätään pysäyttävän investoinnit ja rahoituksen hajautetun tuotannon mahdollistavalta joustavan sähköverkon rakentamiselta. **Kestävän rahoituksen sääntely** näyttää asettavan vähähiilisen energiajärjestelmän osia eriarvoiseen asemaan ja siten vaikeuttavan ratkaisun osien rahoitusta ja heikentävän hankkeiden hyväksyttävyyttä. Energia-alalla on ollut ongelmia löytää **osaavaa työvoimaa** energiamurroksen myötä

muuttuviin toimenkuviin. Koulutusohjelmat ja niiden hakijamäärät eivät ole pysyneet laadullisesti ja määrällisesti energiamurroksen perässä.

Metsäteollisuus ry kertoo, että hiilineutraalisuustavoitteen toteutuminen vaatii **investointeja**, joiden edellytys on kilpailukykyinen ja ennakoitava toimintaympäristö. Esimerkiksi investointien **luvituskäytäntöihin ja valitusprosesseihin** tarvitaan sujuvoittamista, jotta voidaan vastata tähän tarpeeseen.

Motiva Oy kertoo, kuinka kiristyvät ja lisääntyvät ilmasto- ja energiatehokkuustavoitteet edellyttävät entistä enemmän tukea, neuvontaa ja työkaluja kentälle. Kentän toimijat korostavat puolueettoman, ajantasaisen tiedon ja neuvonnan välttämättömyyttä. Tavoitteiden kiristyessä nykyinen työ/resurssit ei riitä, vaan riittävän ja pitkäjänteinen **lisäresurssin turvaaminen** neuvonnan ja sen eri elementtien kehittämiseen, ajantasaisen tiedon ylläpitoon sekä puolueettoman neuvonnan tarjonnan laajentamiseen eri kohderyhmille on välttämätöntä. Uudessa EU:n 'Fit For 55' lakipaketissa muun muassa vaatimukset neuvonnan lisäämiseksi useille erilaisille kohderyhmille korostuu ja neuvonnan yhdeksi uudeksi merkittäväksi aihekokonaisuudeksi tavoitteiden ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi on nostettu myös toimenpiteiden rahoitusinstrumentit sekä neuvonnan saaminen "yhden luukun periaatteella". Yhtenä haasteena on myös osin rahoitusinstrumenttien soveltumattomuus muuhun kuin TKI-tyyppiseen toimintaan. Prosessinomaiselle, jatkuvasti kehittyvälle perustyölle ei ole riittävästi resursseja käytettävissä. Uusiutuvan energian kysynnän nopeasti lisääntyessä on kasvanut tarve varmistaa myös sen **kestävä tuotanto**. Tätä edistetään muun muassa Joutsenmerkityllä biokaasulla, jolla voidaan korvata fossiilisia polttoaineita tai palmuöljypohjaista biodieseliä.

Kaupan liitto mainitsee, että lämpöpumppujen ja muiden kylmäkoneiden **energiaverotus** saatava kannustavaksi ja tukemaan hiilineutraalin Suomen rakentamista. **Lainsäädännön** tulisi luoda kannustimet mahdollisimman laajaan polttoon perustumattomaan hukkalämpöjen hyödyntämiseen kaukolämmön sekä muun lämmityksen hyödyntämisessä. Nykyisellä verokohtelulla hukkalämmön hyödyntäminen kaukolämpöverkossa ei tule kuitenkaan edistymään. Asian edistämiseksi kaukolämpöverkoston lämpöä luovuttavat lämpöpumput tulisi Kaupan liiton mukaan siirtää veroluokkaan II. Lämpöpumppujen tehorajan on Kaupan liiton mielestä oltava riittävän alhainen, jotta järkeviä hukkalämmön lähteitä ei rajata energiapuolen sektori-integraation ulkopuolelle. Heidän näkemyksen mukaan sopiva tehoraja veroluokkaan II kuuluville kaukolämpöverkkoon lämpöä tuottaville lämpöpumpuille olisi 25 kW, jolloin myös pienemmillä paikkakunnilla hukkalämpö pystyttäisiin hyödyntämään. Tehorajan osalta täytyisi tarkastella järjestelmiä kokonaisuutena. Esimerkiksi kaksi lämpöpumppua ja kaupan kylmäjärjestelmä muodostavat yhden kokonaisuuden, jolla on tietty kokonaisteho nimellisolo-suhteissa. Kaupan toimiala haluaa jatkossakin olla keskeinen osa yhteisillä rahoilla rakennettua infrastruktuuria, mutta yhtälö ei voi olla taloudellisesti kannattamaton.

Hiilineutraalin liikenteen mahdollistamiseksi nykyiset **latauspisteiden tukieurot** ovat riittämättömät. Niitä tulisi korottaa huomattavasti nykyisestä tasosta. **Uusiutuvan energian pientuotannon verovelvollisuuden** alarajaa nostettava. Sähkön pientuottaja on vapautettu sähköverosta, kun tuotantolaitoksen vuosituotanto on enintään 800 MWh. Käytännössä vapautus sähköverosta tarkoittaa sitä, että pientuottaja saa käyttää tuottamansa sähkön itse tai luovuttaa sen toiselle kulutettavaksi verottomasti. Myös kauppa voi tuottaa sähköä verovapaasti silloin, kun sen sähköntuotanto ei ylitä pientuotannon ylärajaa.

Kaupan toimialalla, kuten myös teollisuudessa, sähkönkulutus kasvaa voimakkaasti tulevina vuosina prosessien sähköistämisen myötä. Suomen hiilineutraaliustavoitetta ei saavuteta, ellei kaikkia mahdollisia uusiutuvan energian tuotantopaikkoja hyödynnetä. Kaupalla on paljon hyödyntämätöntä kattoja maapintaa, joka voidaan valjastaa uusiutuvan energian tuotantoon.

Kaupan alan investointeja päästöttömään energiantuotantoon on mahdollista tukea korottamalla pientuotannon alarajaa. Kaupan ala ja muut palveluyritykset kuuluvat teollisuudesta poiketen sähköveron

1-luokkaan, jossa sähkövero maksetaan 2,253 snt/kWh. Kyseisellä sähkön hinnalla nykyistä vuosituotannon rajaa olisi mahdollista nostaa de minimis -tukea koskevan EU asetuksen sallimissa rajoissa 2 900 MWh:iin. Euroopan komissio julkisti 2019 Green deal -ohjelman, jonka tavoitteena on luoda vuoteen 2050 mennessä Euroopasta maailman ensimmäinen ilmasto neutraali maanos, hidastaa maapallon lämpenemistä ja lieventää sen vaikutuksia. Jotta kunnianhimoinen tavoite saavutetaan, tulee EU-alueella **hyödyntää** mahdollisimman tehokkaasti **uusiutuvan energian eri tuotantovaihtoehdot** sekä tarkastella uudelleen aikanaan asetettujen de minimis -rajojen soveltuvuutta uusiin kunnianhimoisiin ilmastotavoitteisiin nähden.

Palvelualan **sähkövero** irrotettava kuluttajien sähköverosta - alemmalla sähköverolla mahdollistetaan kaupan alan kilpailukyky ja hiilineutraalisuustavoite 2035. Sähkövero on Suomessa nykyisin porrastettu kahteen veroluokkaan. Osa palvelualoista kuten vähittäiskauppa kuuluu korkeamman veron luokkaan yhdessä julkisen sektorin, maataloussektorin sekä kotitalouksien kanssa. Alempaan veroluokkaan puolestaan kuuluvat teollisuus, kaivostoiminta ja tietyt erikseen määritellyt palvelusektorin toiminnot. Vuoden 2021 alussa teollisuuden sähkövero on laskettu EU-minimiin. **Palvelualojen sähköveron alentaminen** on keskeinen toimi kaupan alan vähähiilisyystiekartan toimeenpanossa. Alan tavoitteena on olla hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä.

Kunnat ja alueet

Varsinais-Suomen liitto kertoo, että edelleen on **kehitettävä ymmärrystä energiajärjestelmän kokonaiskestävyydestä** ja sen toteutumisen linkittymisestä esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden kysymyksiin.

Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat

Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia

Yhteensä 17 vastaajaa, joista neljä edusti elinkeinoelämää, yksi kuntia ja alueita, kaksi ammattiliittoja sekä kymmenen järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- Koulutukset ja koulutusmateriaalit
- Suunnitelmat, ohjelmat
- Tapahtumat
- Tulevaisuuden osaamistarpeiden selvittäminen, osaamisprofiilit, ennakoitikat

Elinkeinoelämä

MTK ry kertoo, että maa- ja metsätaloudessa on tunnettava luonnon toiminnot ja moninaiset yhteiskunnan ohjauskeinot käytännön töiden lisäksi. Suhde luontoon on luja ja realistinen, luonto on pääpartneri. MTK on julkaissut vuonna 2017 **ympäristölupaukset**, jotka pohjautuivat kestävän kehityksen tavoitteisiin. MTK on laajentanut niin jäsenille kuin yhteiskuntaan päin SDG 6,7,12 ja 15 tavoitteita elinkeinoissaan (HLFP 2018) jatkona ilmasto-ohjelmalle ja pohjana vesi-bd- ja maaperäohjelmille. He ovat myös laatineet vuosien 2018 ja 2020 **jäsenkyselyn** (ml kuluttajaosio), jossa avattiin **ympäristölupausten teemoilla tarkentavia kysymyksiä** (lupaukset: arvostamme maamme, huolehdimme maan tuottavuudesta ja puhtaudesta, suojelemme vesiämme, turvaamme luonnon monimuotoisuutta, teemme ilmastotekoja, ratkaisemme energiakysymyksiä).

Energiateollisuus **edistää osaamista** yhteistyössä muiden teollisuusliittojen ja ammatti- sekä ammattikorkeakoulujen verkoston kanssa. He pyrkivät varmistamaan kestävän energijärjestelmän edellyttämän osaamisen Suomessa. **Energiamurroksella** Energiateollisuus pyrkii tuomaan kansalaisten saataville kestäviä energiaratkaisuja, jotka helpottavat siirtymää kestäviin elämäntapoihin. He edistävät muun muassa sähkön ja kaukolämmön puhdistumista ja sähkön käytön laajenemista liikkumisessa.

Metsäteollisuus ry:n laaja koulukampanja tuo alan mahdollisuuksia näkyväksi: Metsäteollisuuden yhteisen **Mahdollisuuksien metsä -koulukampanjan** tavoitteena on lisätä alan tunnettua. Vuodesta 2013 lähtien järjestetyssä kampanjassa on mukana 350 koulua. Ilmoittautumisten perusteella kampanja tavoittaa 28 000 oppilasta eli noin puolet ikäluokasta. Vuosittain toteutettavassa kampanjassa metsäalalla eri tehtävissä työskentelevät ammattilaiset käyvät kouluissa kertomassa 8.-luokkalaisille alan opiskelu- ja työmahdollisuuksista, vastuullisuudesta sekä puusta valmistettavista tuotteista. Inspiroivan oppitunnin lisäksi koululle jää vierailulta tuotesalkku, joka esittelee metsäteollisuuden tuttuja tuotteita ja uusia innovaatioita.

Metsäteollisuus nostaa esiin **tulevaisuuden osaamistarpeiden selvittäminen** esimerkiksi Opetushallituksen Osaamisen **ennakoitifoorumissa**: Osaamisen ennakoitifoorumit ovat Opetushallituksen neljäksi vuodeksi nimeämiä asiantuntijaelimiä. Foorumi edistää koulutuksen ja työelämän vuoropuhelua, toteuttaa koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointia, koulutuksen kehittämistä sekä koulutuksen ja työelämän kohtaannon parantamista. Sen tehtävä perustuu OKM:n määräämiin tehtäviin. Metsäteollisuudella on edustajia kolmessa ennakoitifoorumissa: Liikenne ja logistiikka, Luonnonvarat, elintarviketuotanto ja ympäristö sekä Prosessiteollisuus ja -tuotanto.

Tämän lisäksi he mainitsevat **täsmäkoulutukset opinto-ohjaajille** yhdessä kemianteollisuuden ja teknologiateollisuuden kanssa. Vientiliittojen tekemiä opinto-ohjaajien koulutuksia on järjestetty kaksi kertaa vuonna 2020. Seuraava koulutus on syksyllä 2022, jolloin mukana on myös Energiateollisuus. Opinto-ohjaajat on koettu todella tärkeäksi kohderyhmäksi nuorten välilliseen tavoittamiseen, kun halutaan kertoa teollisuuden uramahdollisuuksista, innovaatioista ja ratkaisukeskeisyydestä. Koulutuksiin on kerätty parikymmentä opinto-ohjaajaa ympäri Suomea. Kahden tai kolmen koulutusjakson aikana opinto-ohjaajat ovat saaneet ajankohtaista tietoa teollisuuden työ- ja opintomahdollisuuksista sekä ajankohtaisista aiheista, kuten ilmastotoimista ja kiertotaloudesta. He ovat päässeet myös tuotantolaitosvierailuille.

Motiva Oy mainitsee **Sitoumus2050-sivuston**. He tekevät yhteistyötä valtioneuvoston kanslian kanssa Sitoumus2050-sivuston viestinnässä, markkinoinnissa sekä sidosryhmäyhteistyössä syksystä 2021 lähtien. He ovat myös sähköisen asiakaspalvelun tuottaja. Sitoumus2050-palvelu on Kestävän kehityksen toimikunnan omistama työkalu, joka mahdollistaa erilaisille organisaatioille, kuten kunnille, yrityksille, ministeriöille ja kansalaisjärjestöille sekä yksityishenkilöille sitoutua julkisesti mukaan kestävän kehityksen työhön. Globaalisti uniikki ja tunnustusta niittänyt palvelu on ollut toiminnassa vuodesta 2014 alkaen, ja sen kautta on annettu yli 2 600 erilaista kestävän kehityksen sitoumusta.

Toisena toimena Motiva nostaa esiin **Energia- ja ilmastoteemoihin liittyvän koulutusaineiston tuottaminen**. Siirtyminen vähähiiliseen yhteiskuntaan vaatii kyvykkyyksien lisäämistä ja uudenlaista osaamista. Motiva on tuottanut erilaisia koulutuskokonaisuuksia energia- ja ilmastoasioista erityisesti ammattilaisten käyttöön. Kestävän rakentamisen koulutusmateriaalien tavoitteena on lisätä rakennustyöntekijöiden energiaosaamista. Koulutusmateriaalipaketti koostuu työmaaoppaasta, kymmenestä kalvosarjasta ja seitsemästä Youtube-videosta. Materiaalit on tuotettu viidellä kielellä. https://www.motiva.fi/ajankohtaista/koulutukset/kestavan_rakentamisen_koulutusmateriaalit. Syksyllä 2021 on julkaistu YM:n rahoittamana seitsemästä moduulista koostuva Rakentamisen muovit - verkkokoulutuskokonaisuus, joka on suunnattu rakennusalan koko toimitusketjun käyttöön. Koulutuskokonaisuus liittyy vapaaehtoisen Rakentamisen muovit Green Deal -sopimuksen (2020–2027) toimeenpanoon.

Kolmantena Motiva kertoo, että **joutsenmerkityt** (Ympäristömerkintä Suomi) **koulut ja päiväkodit** ovat jo saaneet jalansijan Suomessakin. Joutsenmerkin kriteerin vaatimukset takaavat hyvän sisäilman (ilmanlaatu, radon, melu, päivänvalo) ja tekeillä olevan opinnäytetyön mukaan Joutsenmerkitty koulu on myös hyvä oppimisympäristö. Pohjoismaisen ympäristömerkinnän päätavoitteena on kestävien elämäntapojen edistäminen. Tämä tapahtuu viestimällä kuluttajille, miten he voivat valinnoillaan vaikuttaa ja tuottajille, millaisia tuotteita ovat ympäristön kannalta parempia. Myös julkiset hankkijat ovat tässä keskeisessä asemassa.

Kunnat ja alueet

Osana Varsinais-Suomen liiton koordinoimaa maakunnallista ennakointityötä on laadittu alueen **osaamisprofiilit** sekä **eri alojen ennakointikartat**. Kulttuurialalle on viestitty aktiivisesti **elppymisrahoituksen** mahdollisuuksista sekä edistetty kulttuurialan yhteistyötä. **Kestävien elämäntapojen edistämiseksi** on toteutettu monia hankkeita sekä aktiivista viestintää Valonian toimesta.

Ammattiliitot

SAKKI ry **kouluttaa** opiskelijakuntia, tutor-opiskelijoita sekä jäseniä. Koulutuksissa kiinnitetään huomiota myös fyysisen ja henkisen terveyden ylläpitoon ja tärkeyteen, esimerkiksi hyvinvointityöpajojen kautta. He pitävät **nuorten työelämätaitoja** keskusteluissa yllä.

SAK on kerännyt **opetusmateriaalia** opiskelijoille ja opettajille yhdelle sivustolle, josta ne ovat kaikkien saatavissa. Aiheina on muun muassa ihmisarvoisen työelämän pelisäännöt-opas, duunikoutsit, joka valmentaa nuoria työelämään, kesäduunari-info sekä tietoa siitä, miten ilmastonlämpeneminen muuttaa työtä ja miten sen hillitsemiseen voi työpaikallaan vaikuttaa (<https://www.sak.fi/sinulle/opiskelija-tai-opettaja>).

SAK rahoittaa **Työväen Sivistysliitto TSL:ää**, joka on työväenliikkeen arvopohjaan sitoutunut järjestöjen oppilaitos. Sen yhtenä keskeisenä tehtävänä on rohkaista ihmisiä vaikuttamiseen ja toimimaan yhteiskunnassa. Sen yksi tämän hetken projekti on Työn murros. Se kehittää tutkii aiheesta käytävää keskustelua ja kehittää työntekijöiden muutosvalmiuksia vahvistaakseen heidän mahdollisuuksia kehittää osaamistaan, elinikäistä oppimista ja murroksen haltuun ottamista turvallisesti. TSL:llä on myös Kestävä kehitys ja työelämä -koulutuspaketti, jonka kohderyhmä on luottamushenkilöt ja liittojen asiantuntijat. SAK, Akava, STTK, TSL ja TJS (Akavan ja STTK:n koulutuskeskus) järjestää vuosittain **ilmastoseminaarin/workshopin** liitto-asiantuntijoilleen vahvistaakseen niiden ilmastopolitiikka-osaamista. Tämän vuoden teema (marraskuussa seminaari) on ilmastonmuutokseen sopeutuminen työelämässä. Viime vuonna teemana oli oikeudenmukainen siirtymä.

Järjestöt

Kynnys ry on ollut mukana tuottamassa tietoa **korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmaa** varten (s. 111-115: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163235>), jotta vammaiset henkilöt huomioidaan yhdenvertaisesti koulutusjärjestelmässä sekä korkeakoulusta työelämään siirryttäessä. Lisäksi Kynnys tekee monella tavalla (**tiedotus, lausunnot, koulutukset**) työtä sen suhteen, että julkiset toimijat ottavat vammaiset henkilöt huomioon koulutuspolitiikassa sekä vammaiset itse voimaantuvat hankkimaan koulutusta ja osaamista sekä toimimaan yhdenvertaisina kansalaisina.

SOSTE on ottanut roolin **ilmastonmuutoksen ja hyvinvoinnin/ihmisen näkökulman yhdistämisessä**. Tähän osaltaan kuuluu periaatteena se, että jokaisella tulee olla mahdollisuus kestäviin valintoihin ja sitä kautta kestävään elämäntapaan. SOSTE on muun muassa tilannut selvityksen, joka käsittelee ilmastonmuutoksen vaikutuksia sosiaali- ja terveysalaan, kartoittanut jäsenjärjestöjensä ilmastotoimia ja järjestänyt aiheen tiimoilta webinaareja ja työpajan.

Vapaa Sivistystyö ry:n strategiassa vuoteen 2022 on nostettu kestävä kehitys keskeiseksi lähtökohdaksi. Tämä on suunnannut järjestön, sen jäsenjärjestöjen ja vapaan sivistystyön oppilaitosten työtä. Strategiassa on painotettu seuraavia näkökulmia: ekososiaalinen sivistys, tulevaisuustaidot, osallisuus/yhteiskunnallinen osallisuus, demokratia, aikuisten ympäristö/kansalaiskasvatustehtävä, ihmisen kasvu täyteen potentiaaliin, monensuuntainen kotoutuminen ja kulttuurin rikastuminen. Strategisten linjausten perusteella sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat sekä Agenda 2030 -tavoitteet ovat olleet esillä kaikissa Vapaa Sivistystyö ry:n lausunnoissa poliittiselle päättäjälle ja viranomaisille. Vapaa Sivistystyö ry on ottanut erittäin laajasti kantaa erityisesti sivistys- ja koulutuspoliittisiin kysymyksiin. Myös tutkimuksellisessa yhteistyössä eri yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa käynnistetyissä ohjelmissa on strategisia tavoitteita edistetty. Vapaa Sivistystyö ry on strategisten linjaustensa perusteella toteuttanut yhdessä Tampereen yliopiston, Itä-Suomen yliopiston ja Åbo Akademin kanssa Vapaan sivistystyön vapaus ja vastuu (SVV) - tutkimusohjelmaa, jossa sivistystyön olemusta ja kestävyyskysymysten yhteyksiä on eri näkökulmista selvitetty.

Vapaa Sivistystyö ry on järjestänyt vapaan sivistystyön oppilaitosten opetus- ja muulle henkilöstölle **koulutusta**, joissa on käsitelty tulevaisuusajattelua, transformatiivista oppimista, ekososiaalista sivistystä, kestävä kehitystä sekä Agenda 2030 tavoitteita. Koulutusten tavoitteena on ollut saada oppilaitoksissa käyntiin useita konkreettisia ohjelmia ja muutosta tuottavia toimintoja.

Koulutuksia ovat olleet Vapaa sivistystyö muutosagenttina sekä Syväsisivistys ja planetaarinen pedagogiikka. Lisäksi Vapaa Sivistystyö ry osallistui Fingo ry:n koordinoimaan Transformer 2030 -koulutusohjelmaan. Koulutuksissa on kokeiltu aivan uudenlaisia menetelmiä, jota ovat tuottaneet uudenlaista ymmärrystä ja uudistavaa oppimista vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Koulutusten avulla on nostettu uudistava oppiminen ja ekososiaalinen sivistys vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaa ja oppivia yhteisöjä ohjaaviksi periaatteiksi.

Koulutuksissa on käytetty uudenlaista pedagogiikkaa, jossa sivistystyö tukee transformatiivista oppimista ja muuttaa oppilaitoksen toimintakulttuuria 2020-luvun sivistystarpeiden mukaan. Koulutuksien aikana on myös kehitetty yhdessä OKKA-säätiön kanssa kestävänsä tulevaisuuden indikaattoreita vapaan sivistystyön oppilaitoksille ja järjestöille. Järjestöt ovat pilotoineet indikaattoreita.

Lisäksi Vapaa Sivistystyö ry on järjestänyt **keskustelutilaisuuksia** sivistyksestä, uudistavasta oppimisesta ja kestävästä elämästä. VST ry järjesti yhdessä OK Siviksen kanssa SuomiAreenassa laajasti huomiota saaneen kestävänsä elämän rakentamista käsitelleen keskustelun.

Vapaa Sivistystyö ry:n, Suomen Kansanopistoyhdistyksen ja OKKA-säätiön **yhteishankkeissa** on laadittu vapaan sivistystyön oppilaitoksille sovellettavaksi ekososiaalisen sivistyksen pedagogisia työkaluja. Näitä työkaluja ovat esimerkiksi tulevaisuuskuvittelu, eettinen kompassi, tulevaisuushaasteet, oman elämän tulevaisuushaasteet ja arvioinnin työkalut. Oppilaitoksissa on otettu käyttöön kehitettyjä menetelmiä opetustyössä.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry kertoo toimikseen **Koulutuspoliittisen selonteon kommentoinnin** kestävänsä kehityksen asioiden suhteen, suunnittelun ja tukitoimet **Kestävä koulu -hankkeen** käynnistämiseksi. Osallistuminen **Agenda 2030:n kansalliseen tiekarttatyöhön**.

OKKA-säätiö ylläpitää **Oppilaitosten kestävänsä kehityksen sertifiointin järjestelmää**. He ovat uudistaneet sertifiointia viimeisen kolmen vuoden aikana rakentamalla yhteistyötahojen ja oppilaitoskentän kanssa **kestävänsä tulevaisuuden indikaattorit**, jotka perustuvat uudistavan oppimisen, tulevaisuudentutkimuksen ja organisaation kehittämisen teorioihin. Indikaattoreiden avulla oppilaitos voi arvioida ja kehittää omaa rooliaan tulevaisuutta ennakoivana ja yhteiskuntaa uudistavana toimijana. Indikaattorit vahvistettiin käyttöön ammatillisessa koulutuksessa vuoden 2020 alussa ja yli 30 oppilaitosta on jo ottanut ne käyttöön toimintansa arvioinnissa. Indikaattoreiden soveltamista laajennetaan vapaan sivistystyön, taiteen perusopetuksen, peruskoulujen ja lukioiden käyttöön vuosien 2021 ja 2022 aikana.

OKKA-säätiö on ollut mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa **opetushenkilöstön ja oppilaitosjohdon täydennyskoulutuksia**, joilla edistetään uudistavan oppimisen, tulevaisuusajattelun ja ekososiaalisen sivistyksen jalkauttamista koulujen ja oppilaitosten toimintaan. Näitä koulutuksia ovat olleet muun muassa Vapaa sivistystyö muutosagenttina sekä Syväsisivistys ja planetaarinen pedagogiikka -koulutukset vapaan sivistystyön henkilöstölle (v. 2018-2021, koordinaattori Vapaa Sivistystyö ry), Transformer 2030 -koulutukset varhaiskasvatuksen, peruskoulujen, toisen asteen ja vapaan sivistystyön henkilöstölle (v. 2018-2021, koordinaattori Fingo ry), Yhteiskuntaa uudistava ammattioppilaitos (v. 2019-2020, koordinaattori Suomen ympäristöopisto Sykli) sekä Kohti ekologista jälleenrakennusta -valmennusohjelma rehtoreille (v. 2021-2022, koordinaattori Lasten ja nuorten säätiö).

OKKA-säätiö on tehnyt **ekososiaaliseen ja planetaariseen sivistykseen sekä uudistavaan oppimiseen** liittyvää tutkimusta ja osallistunut oppimisen tulevaisuudesta käytävään keskusteluun useissa verkostoissa ja prosesseissa kestävänsä kehityksen toimikunnan tiekarttatyö mukaan lukien. Viimeisten vuosien aikana säätiöltä on pyydetty **puheenvuoroja** lukuisiin ja tapahtumiin ja koulutuksiin näistä teemoista.

Olympiakomitean toiminnan tarkoituksena on muun muassa edistää koko elämänkulkua koskevaa **liikuntaa ja urheilua** sekä vahvistaa **liikunnan kansalaistoimintaa**. **Urheiluyhteisön vastuullisuusohjelma 2020-2024**

perustuu YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin. Olympiakomitea tukee urheilun vastuullistustyötä monin keinoin, muun muassa tarjoamalla materiaaleja, järjestämällä koulutuksia ja viestimällä.

Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi kertoo vaikuttamistyöstä, jossa **ympäristö- ja ilmastokasvatuksen** teemojen nostetaan painopisteiksi 2020-2023 OPH:n tarjoamassa opetusalan henkilöstökoulutuksessa. **Yhteiskunnallinen vaikuttaminen:** ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen valtakunnallisen ohjelman Kestävän koulun eteenpäin vienti yhdessä laajan toimijajoukon kanssa. OPH:ssa käynnistyy kestävyyskasvatuksen hanke 2022-2023, jossa muun muassa nykytilaa lähdetään selvittämään ja verkostoa kokoamaan. He mainitsevat **Vihreä lippu –ohjelman**, joka on kestävän kehityksen ohjelma ja ympäristösertifikaatti kasvatusalalle. Ohjelmaan osallistuvien yksilöiden määrä on ollut viime vuosina selvässä kasvussa ja kiinnostusta ohjelmaan on tällä hetkellä todella paljon.

Suomen YK-liitto on toteuttanut kaksi suomalaisille opettajille suunnattua **täydennyskoulutushanketta** kestävän kehityksen ja kestävän elämäntavan edistämisestä. Jälkimmäisessä (2020-2021) hankkeessa keskityttiin vielä tarkemmin kolmeen kärkiteemaan: ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuus ja kiertotalous. Koulutuksiin osallistui yhteensä melkein 100 opettajaa eri luokka-asteilta ja sen lisäksi itsenäisesti suoritettavan verkkokurssin on tehnyt yli 300 opettajaa. Parhailtaan Suomen YK-liitto tuottaa **oppimateriaalia** osana jälkimmäistä hanketta. He ovat opettajien lisäksi tehneet laajalle yleisölle suunnatun kestävän kehityksen **verkkokurssin**, räätälöineet siitä koulutuksia eri ryhmille (yritykset, järjestöt ja paikallishallinnon toimijat) sekä viimeisimpänä lanseeranneet uuden Agenda 2030 ja kunnat -kurssin.

Fingon ja sen jäsenjärjestöjen työ edistää Agenda 2030 alatavoitteen 4.7. mukaista globaalia **kansalaiskasvatusta ja sivistystä** sekä eri-ikäisten kansalaisten kestävän kehityksen tietojen ja taitojen oppimista. Fingo edistää muutosalueen toteutumista muun muassa **koordinoimalla kansalaisjärjestöjen globaalikasvatusverkoston toimintaa** ja vaikuttamalla globaalin kansalaiskasvatuksen edistämiseen Suomessa muun muassa vaikuttamalla päättäjiin ja poliittisiin linjauksiin, kehittänyt globaalikasvatuksen laatua ja kouluttanut kasvattajia globaalin kansalaiskasvatuksen teemoista. Suurimpia saavutuksia verkoston vaikuttamistyössä ovat olleet YK:n kehitystavoitteiden ja globaalin kansalaiskasvatuksen saaminen mukaan peruskoulujen ja lukion perustehtävään opetussuunnitelmauudistuksissa sekä sektorirajat ylittävän yhteistyöhön tukeminen globaalin kansalaiskasvatuksen edistämiseksi. Kansainvälisesti Bridge 47-verkosto on yli 1100 toimijaa ympäri maailman yhteen tuova verkosto, joka edistää toimijoiden välistä yhteistyötä, sen jalkauttamista eri maihin, vaikuttaa ja tekee tiivistä yhteistyötä UNESCO:n kanssa, tuottaa materiaalia ja pyrkii vaikuttamaan siihen, että kestävän kehityksen tiedot ja taidot otettaisiin käyttöön kaikessa toiminnassa.

Marttaliiton **kohdennetun neuvonnan** toiminnassa tärkeä painopiste on osallisuuden lisääminen ja arjen taitojen lisääminen, jotka mahdollistavat kestävät elämäntavat. Kokonaisuutena heidän toimintansa yhtenä painopisteenä on **kestävä arki** ja siihen liittyvien taitojen ja osaamisen lisääminen.

Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita

Yhteensä 17 vastaajaa, joista neljä edusti elinkeinoelämää, yksi kuntia ja alueita, kaksi ammattiliittoja sekä kymmenen järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- Osaaminen ei vastaa tarvetta
- Resurssien vähäisyys
- Yhteistyön ja poikkihallinnollisuuden haasteet
- Koronapandemia

Elinkeinoelämä

MTK ry mainitsee **yhteiskunnan yhä heikentyvän ymmärryksen käytännön maa- ja metsätaloudesta ja sen edistyksestä** viime vuosina/vuosikymmeninä. Heistä tuntuu, että yleiset mielikuvat eivät perustu realismiin ja tutkimustakin tehdään vanhoilla tiedoilla tai ymmärtämättä kokonaisuuksia ja kompleksisuutta sekä maa- että metsätaloudessa. Ongelma on globaali, mutta erityisesti Suomessa ja muissa maissa, joissa aidosti on parannettu toimintaa uuden tiedon avulla ja kehitys perustuu vuosikymmenten ohjaukseen. Kestävyyden sosiaalinen pilari ontuu, jos todentamista ei tehdä tai kestävyyden tavoittelua huomioida. **Oppimateriaaleissa** tulisi olla perusaineisto, jossa avataan muun muassa luonnon aineiden kierto ja yhteyttäminen.

Energiateollisuus kertoo, että energia-alalla on ollut ongelmia löytää **osaavaa työvoimaa** energiamurroksen myötä muuttuviin toimenkuviin. Koulutusohjelmat ja niiden hakijamäärät eivät ole pysyneet laadullisesti ja määrällisesti energiamurroksen perässä. Heidän asiakkaidensa valintoihin kestävässä lämmitysratkaisuissa on käytetty osin **ristiriitaisia kannusteita**, jotka eivät johda kokonaispäästöjen vähenemiseen (ARA:n energia-avustusten ehdot). Näiden lisäksi sähköiseen liikenteeseen liittyy **ennakkoluuloja ja muutosvastarintaa** esimerkiksi taloyhtiöissä.

Metsäteollisuus ry:n mukaan Suomessa koulutusta ja osaamisen tulevaisuutta koskevassa päätöksenteossa kuunnellaan perinteisesti aika heikosti elinkeinoelämän ääntä. **Tiiviimpi yhteistyö** helpottaisi yhteisten koulutus- ja sivistystavoitteiden toteuttamista.

Motiva Oy nostaa esiin, että systeeminen muutos, energiantuotannon hajautuminen yms. ja kaiken kaikkiaan siirtyminen kohti vähähiilistä yhteiskuntaa vaatii olemassa olevien **osaamisten päivittämistä ja uusien kyvykkyyksien hankkimista**. Tarvitaan toisaalta sekä uutta teknologista osaamista (esimerkiksi aurinkosähköjärjestelmiin ja eri järjestelmien säätöön ja integrointiin liittyvät osaamiset, tulevaisuudessa mm. vetyyn ja Power to X -liittyvät osaamiset) että toisaalta yhä moninaisempaa osaamista (esim. asiakaspalvelu- ja viestintäosaaminen myös teknisellä henkilöstöllä). (Tarkemmin esim. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/102371>)

Tämän lisäksi Motiva mainitsee **riittämättömät resurssit** sekä eri **hallinnonalojen väliset kuilut**.

Ammattiliitot

SAKKI ry kertoo, että valtakunnallisten tapahtumien ja kampanjoiden teemoina on useimmiten yhteiskunnallinen osaaminen ja myös kestävät elämäntavat sivuavat aiheissa useasti. He pyrkivät edistämään **tapahtumillaan** monipuolisesti hyvinvointia sekä löytymään työkaluja oman arjen ja koulutuspolun rakentamiseen sekä hallintaan.

SAK mainitsee, että **jatkuvan oppimisen** sekä **tiedon välittämisen** rooli korostuu vihreän tai kestävän murroksen onnistuneeksi läpiviemiseksi. Jotta selkeä enemmistö työntekijöistä saadaan tukemaan onnistuneen murroksen läpiviemiseen vaadittavia poliittisia toimia, pitää heidän kokea olevansa osa murrosta eli tulla kuulluksi. Lisäksi tarjolla pitäisi olla **välineitä** (mm. kohtuuhintaista koulututusta) **muuttaa omaa työtään** sekä visio ja polku ihmisaroisista työpaikoista.

Järjestöt

Kynnys ry huomauttaa, että **asenteet** ovat liian kielteisiä ja vanhanaikaisia. Muun muassa tästä johtuen vammaisilla henkilöillä on edelleen ongelmia yhdenvertaisen koulupolun saavuttamisessa. Tämä lähtee jo opinto-ohjaajien ja opettajien asenteista sekä oppilaitosten tosiasiallisesta haluttomuudesta toimia

saavutettavina oppilaitoksina. Näennäisesti kaikki kannattavat saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta, mutta käytännön toimet eivät vastaa juhlapuheita. Tämä voi toki olla myös **resurssikysymys**, vaikkeivat kaikki toimet vaadi merkittävästi rahaa.

SOSTE kertoo, että haasteena on se, että yhteiskunnan rakenteet on suunniteltu tukemaan ei-kestäviä elintapoja. Näitä on muun muassa eläinperäisten tuotteiden subventio, autoilua suosivat yhdyskuntarakenne, lämmitystä/viilennystä vaativat rakennukset ja julkinen liikenne, joka ei tavoita kätevästi ihmisiä lähi- tai kaukoliikenteessä. Näin ollen **kestävä vaihtoehto ei ole aina houkuttelevin tai edes mahdollinen**. SOSTE on nostanut keskusteluun näkökulmaa, jossa talousjärjestelmään tulisi integroida kestävä kasvu (kestävän talouden mittarit). SOSTEN mukaan talouskasvu on kiinnittynyt kulutukseen, joka on kestämatöntä.

Vapaa Sivistystyö ry:n mukaan tämän muutosalueen tavoitteiden toteutumista kansallisesti vaikeuttaa se, että kestävä kehitys lähtökohtaisesti pyritään vain **integroimaan osaksi koulutuksen ja kasvatuksen toimintoja** sen sijaan, että koulutuksen tehtäväksi nähtäisiin ihmisen maailmansuhteen ja toimijuuden uudistaminen. Elämäntapojen muutos edellyttää ihmisen elämän kokonaisvaltaista tarkastelua ja myös oppimisen tulee voida olla mahdollisimman sulautuvaa. Suomalainen koulutusjärjestelmäkuvaus on varsin tutkintokeskeinen ja kestävyyskasvatusta yritetään eri tavoin kytkeä olemassa olevaan. Myös tässä muutospolkutyöskentelyssä on puhuttu kestävä kehityksen ”huomioimisesta koulutuksessa”. Lähestymistapaa tulisi muuttaa, jotta muutosta voisi tapahtua. Muutos edellyttäisi oppimiskäsityksen ja ihmiskäsityksen uudistumista.

Koulutusjärjestelmän siiloutuminen vaikeuttaa muutosta. Nonformaalin ja formaalin koulutuksen uudenlainen yhteistyö on erittäin tärkeää. Toistaiseksi suomalainen koulutusjärjestelmä on pitänyt formaalin, nonformaalin ja informaalin koulutuksen, oppimisen ja kasvatuksen erillään. He kertovat, kuinka muutokseen tarvitaan oppilaitoksia ja toimijoita, jotka eivät vain toisissa vallitsevia toimintamalleja, vaan toimivat yhteiskunnan uudistajina yhdessä.

Myös **valtionhallinnolliset siilot vaikeuttavat uutta luovaa yhteistyötä**. Innovatiivisten ja uudenlaisten toimintojen käynnistyminen on usein hankalaa, jos ne koskevat useaa hallinnonala. Agenda 2030 -tavoitteiden toteuttaminen edellyttäisi aivan uudenlaista ennakkoluulotonta suunnittelua ja pedagogista työskentelyä. Uusien eri hallinnonaloja koskevien kokeilujen toteuttamiseen on kuitenkin tällä hetkellä vaikea löytää rahoitusta.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry kertoo, että **koronapandemia** on vienyt aikaa ja mahdollisuuksia myös tämän asian edistämiseksi. **Poliittisten päättäjien ja hallinnon uskallus ja halu** lähteä tekemään tarvittavia suuria muutoksia nähdään myös vaikeuttavana tekijänä. Tähän kytkeytyvät vastuut ja velvollisuudet seuraavia sukupolvia kohtaan.

OKKA-säätiö ajattelee, että jos kulttuurisen muutoksen päämäärä otetaan koulutuksen lähtökohdaksi, tarkoittaa se samalla koko koulutuksen paradigmankin uudistamista edellä esitettyyn UNESCON kuvaamaan suuntaan. Koulutuksen ja sivistyksen ympärillä käytävässä keskustelussa pitäisi pohtia: **Mitä päämääriä koulujärjestelmämme palvelee ja miten siitä voitaisiin tehdä yhteiskunnan uudistaja ja kulttuurisen muutoksen aikaansaaja?** Ja pystyykö nykyinen koulujärjestelmä vastaamaan muutostarpeeseen. OKKA-säätiön mukaan muutokseen tarvittaisiin avuksi non-formaalin ja informaalin sektorin toimijoita. Muutospolussa on samalla kysymys myös vallitsevan **ihmiskäsityksen ja oppimiskäsityksen uudistamisesta**. Nykyinen koulujärjestelmämme ajattelee, että ihminen on rationaalinen olento, joka omaksuttuaan tarvittavat tiedot ja taidot osaa ja pystyy tekemään hyviä valintoja. Samalla taivutamme oppijan objektin rooliin. Uudistava oppiminen edellyttää ihmisen näkemisestä samaan aikaan ajattelevana, tuntevana ja kehollisena olentona. Uudistavan oppimisen tutkimukset esittävät, että yksi kulttuurisen muutoksen avaintekijöistä ovat **yhteisluovat prosessit**, joiden kautta ihmiset pystyvät jakamaan kokemustaan todellisuudesta rationaalisen tason lisäksi myös tunteiden ja kehollisen tietämisen tasoilla.

Ekososiaalinen sivistys on muutospolun potentiaalinen vipuvarsi edellä kuvatun kaltaisen oppimisen vahvistumiseen. Ekososiaalisen sivistyksen idean toteutuminen merkitsisi kuitenkin koko koulutuksen päämäärien ajattelemista uudelleen sitä kautta, että yhteiskunta, koulutus ja oppijat hahmotetaan osana globaalia yhteisöä ja biosfääriä, ja oppiminen ja tulevaisuuden rakentaminen tapahtuvat tämän ymmärryksen pohjalta. OKKA-säätiön mukaan niin kauan kuin ekososiaalinen sivistys on korulauseina opetussuunnitelmien arvopohjassa ilman perustavanlaatuisia vaikutuksia kaiken opetuksen ja oppimisen lähtöoletuksiin, toistamme olemassa olevaa kehitystä palvelevaa koulutusta. Aito mahdollisuus yhteiskunnan päämäärien ja ihanteiden kyseenalaistamiseen ja toisenlaisten tulevaisuuksien kuvittelemiseen ja todeksi tekemiseen ei pääse toteutumaan.

Suomen olympiakomitea kertoo, että kansallisesti **liikunnan rahoitus** on heikentynyt, vaikka yhteiskunnallinen tarve liikunnalle ja yhteisölliselle toiminnalle on kasvava. **Koronarajoitukset** ovat merkittävästi vaikeuttaneet liikunnan ja urheilun kansalaistoiminnan toteuttamista ja siihen osallistumista.

Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi kertoo **koronan** tuoneen haasteita ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen laajamittaiselle edistämislle. Heidän mukaansa päättäjien huomio on ollut muualla, taloudellisesti on ollut tiukat ajat sekä koulut olleet tiukoilla etäopetuksen ja vaihtuvien koronavaiheiden kanssa

Suomen YK-liitto kertoo, että vaikka kestävä kehitys on hyvin integroitu opetussuunnitelmiin Suomessa, niin edelleen sitä **aktiivisesti edistävät opettajat kokevat olevansa usein työyhteisöissään melko yksin**. Globaalisti koronapandemia on aiheuttanut laajoja ja vakavia ongelmia muun muassa koulupudokkuuden saralla. **Koulunkäynnin keskeyttäminen ja perheiden köyhyyden lisääntyminen** kertautuvat erityisesti tyttöjen heikentyneisiin oikeuksiin. Esimerkkeinä he mainitsevat lisääntyneet lapsiavioliitot, naisten asema, heikentyneet seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeudet.

Fingon mukaan **globaalin kansalaiskasvatuksen valtavirtaistaminen** vaatii vielä paljon tekemistä ja edellyttäisi vahvempaa ja yhtenäisempää poliittista tahtoa ja johtajuutta. Kokoavan kansallisen tiekartan ja strategisen otteen puute tavoitteen 4.7. mukaisen oppimisen edistämässä näyttäytyy tällä hetkellä kentän hajanaisuutena ja toimintojen sirpaleisuutena, mikä taas heijastuu tavoitteen 4.7. edistämiseen liittyvän työn vaikuttavuuteen. Myös **resursseja** tavoitteen 4.7. edistämiseen tarvittaisiin huomattavasti enemmän.

Marttaliitto kertoo, että **kestävien valintojen tekeminen ei ole Suomessa vielä aina helppoa** tai edullista; kestäväällä tavalla toimimisesta tulisi tehdä yhteiskunnassa se helpoin, edullisin ja houkuttelevin tapa toimia.

Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus

Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia

Yhteensä 16 vastaajaa, joista viisi edusti elinkeinoelämää, kaksi ammattiliittoja sekä yhdeksän järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- Kehitysyhteistyö
- Aihetta edistävät tapahtumat
- Vaikuttamistyö

Elinkeinoelämä

MTK ry kertoo, kuinka henkinen jaksaminen on ruuantuottajilla koetuksella, fyysisesti vaativan ammatin lisäksi. Vaikka he tuottavat ruokaa ja luovat huoltovarmuutta, yhteiskunnallinen keskustelu koetaan viljelijöiden keskuudessa syyllistäväksi. MTK on ollut mukana **Välitä viljelijästä –projektissa**, ajanut **lomitusten mahdollisuuksia** sekä pyrkinyt nostamaan paikallisen väestön merkitystä yhteisten asioiden edistämiseksi, esimerkiksi kansallisen biodiversiteettitoimintaohjelman laadinnassa.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kertoo, kuinka he ovat puhuneet niin julkisuudessa kuin suoraan päättäjille **ihmiskauppaongelman kitkemisen puolesta työelämästä**. Työntekijöiden riisto on valitettava asia, jota Suomessakin tapahtuu. EK on vaatinut kovempia rangaistuksia ihmiskauppaan ja riistoon syyllistyneille yrityksille sekä tehokkaampaa viranomaisvalvontaa.

EK puhuu **monimuotoisen ja suvaitsevaisen työkuulttuurin puolesta**. Esimerkiksi Työ ei syrji -hanke on EK:n lanseeraama ja siihen osallistui lukuisia yrityksiä. He näkevät, että monimuotoinen yritys auttaa palvelemaan yhä monimuotoisempaa asiakaskuntaa. He ovat myös järjestäneet työntekijöilleen koulutusta alitajuisien ennakkoluulojen havaitsemisesta työelämässä.

EK on järjestänyt keväällä 2021 yhdessä Business Finlandin kanssa Match making -tapahtuman, joka auttaa yrityksiä rekrytoimaan Suomessa opiskelevia tai juuri valmistuneita ulkomaisia osaajia. He vaikuttavat **työperäisen maahanmuuton edistämiseksi**, muun muassa STAYinFinland-kampanjan kautta. Kampanja kannustaa työnantajia rekrytoimaan Suomessa opiskelevia ulkomaisia opiskelijoita ja saamaan organisaatioon kansainvälistä ajattelua ja tuoretta osaamista. Samalla he ovat osana ratkaisemassa Suomen osaajapulaa.

Energiateollisuus on aktiivisesti edistänyt asiakkaiden ryhtymistä myös energian pientuottajiksi ja lisännyt mahdollisuuksia **osallistua energiamarkkinoille ja energiamurroksen edistämiseen**. Pientuotannon verkkoon pääsyn helpottamiseksi on tehty ohjeita ja edistetty sääntömuutoksia.

Motiva Oy kertoo Ympäristömerkintä Suomesta (Motivan tytäryhtiö). **Ympäristömerkinnän vaatimuksilla** on myös terveyttä ja hyvinvointia edistävää vaikutusta. Ympäristömerkityissä tuotteissa on terveydelle haitallisten kemikaalien käyttäminen kielletty tai tiukasti rajoitettu, toimivuudesta tinkimättä. **Joutsenmerkityissä** kouluissa on tutkitusti hyvä sisäilma johtuen tiukoista kemikaalirajoituksista sekä runsaasta päivänvalosta ja alhaisesta melutasosta. Ympäristömerkintä ja Motiva ovat mukana varhaiskasvatuksen **Green Deal -työssä**, jossa rajoitetaan haitallisia kemikaaleja varhaiskasvatuksessa.

Kaupan liitto kertoo muutosalueen olevan heille tärkeä, koska kaupalla on elinkeinoelämän suurimpana työllistäjänä merkittävä rooli tasa-arvon kehittäjänä ja eriarvoisuuden vähentäjänä.

Turvallinen työ- ja asiointiympäristö ovat kaupalla tärkeitä niin työturvallisuuden ja -hyvinvoinnin kuin asiakasturvallisuuden ja -viihtyvyyden näkökulmasta. Kestävän kehityksen tukeminen, osaamisen kehittäminen ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ovat keskeisiä elementtejä kaupan liiketoiminnan rakentamisessa kestäväälle pohjalle sekä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin lähteinä.

Kaupan liiton vaikuttavimmat toimet viime vuosien aikana ovat olleet: kaupan ja elinkeinoelämän onnistunut **koronastrategia, toimet ja viranomaisyhteistyö** – nopea reagointi muutokseen, toimet turvallisen asioinnin ja työnteon varmistamiseksi, hyvän tuotesaatavuuden säilyttäminen, tiivis viranomaisyhteistyö ja yhteydenpito, vahva tilannekuva- ja ohjeisiin liittyvä viestintä yrityksille ja sidosryhmien suuntaan.

Kaupan liitto **vaikuttaa työelämään ja työhyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä** seuraavilla toimilla: työelämäneuvonta yrityksille, esimies- ja työsuhdekoulutukset, työperäisen maahanmuuton lisääminen osana keskeisiä teemoja, työhön kannustavan kokonaisvaltaisen sosiaaliturvamallin rakentaminen, joustavien työnteon muotojen edistäminen ja osatyökykyisten työllistäminen sekä nuorten työllistämiseen liittyvät toimet (TET-yhteistyö, Vastuullinen kesäduuni -yhteistyö). Kaupan liitto **kehittää työkaluja** yritysten arjen tueksi ja toteuttaa kampanjoita keskustelun herättämiseksi ja suunnan näyttämiseksi, esimerkiksi seuraavilla toimilla:

- Uhkaava asiakastilanne -koulutus (yhteistyössä PAMin kanssa, päivitetty 2020)
- Häirinnän vastainen opas (yhteistyössä PAMin kanssa, 2021)
- Kestävän liiketoiminnan johtamisen työkalu (erityisesti pk-yrityksille suunnattu; päivitetty 2020)
- Mun elämä, mun vastuu -kampanja (yhteistyössä Talous ja nuoret TATin kanssa, kohderyhmänä nuoret, teemana mm. vastuullisuus, oma talous ja arjen hallinta)
- Ollaan ihmisiksi -kampanja (yhteistyössä PAMin kanssa ja teemaan tarttuneiden kaupunkien kanssa, häirinnän vastainen työ)

Ammattiliitot

SAKKI ry kannustaa ammatillisia opiskelijoita **äänestämään** kaikissa vaaleissa. He luovat tietoisuutta yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoista, mahdollisuuksista ja tärkeydestä. He toimivat kasvattijärjestönä, eli useat heidän luottamustoimijoistaan ovat ensimmäisissä luottamustoimissaan valtakunnallisesti. SAKKI ry luo luottamustoimijoille ja aktiiveille mahdollisuuksia **yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen**. Esimerkiksi äänestämiskampanjoilla sekä vaikuttamisteemaisella Valtakunnallinen viikonloppu-tapahtumalla.

SAK nostaa esiin samat vastaukset, kuin osiossa Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat. Lisäksi SAK:n tasa-arvo- ja työturvallisuusasiantuntijat **neuvottelevat** muiden työmarkkinatoimijoiden ja hallituksen kanssa sekä EU-tasolla muun muassa siitä, miten **kansallinen ja EU-lainsäädäntö turvaisi työtekijöitä** nykyistä paremmin. Monen työryhmän agendalla on psykososiaalinen kuormitus sekä muita työhyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. SAK:n asiantuntijat tapaavat liittojen asiantuntijoita käsitellen muun muassa näitä teemoja ja etsien niihin ratkaisuja.

Järjestöt

Kynnys ry neuvoo ja antaa eri tahoille **konsultaatiota**, tekee **lausuntoja sekä kannanottoja**, jotta vammaisten henkilöiden sosiaali- ja terveystalvet olisivat paremmat ja oikeudet niiden osalta toteutuisivat. Osallisuutta edistetään myös viestinnän keinoin. He muistuttavat jatkuvasti eri toimijoita **YK:n vammaisoppimuksen velvoitteista** sekä sen mukaisesta vammaisten henkilöiden sekä heitä edustavien vammaisjärjestöjen osallistamisesta päätöksentekoon (artikla 4.3). Lisäksi Kynnys pitää eri tahoilla yleisen

yhdenvertaisuuden ohella esillä esteettömyyden ja saavutettavuuden huomiointia kaikessa suunnittelussa, kehittämisessä ja viestinnässä. Samoja asioita Kynnys toteuttaa myös **kehitysyhteistyön** kautta. Erityisesti vammaisten naisten asemaa pyritään parantamaan yhteistyömaissa.

SOSTE tekee **vaikuttamista** eri politiikkalohkoilla. Vaikuttamistyötä tehdään monikanavaisesti eri työryhmien, verkostojen, lausuntojen, kannanottojen, päättäjätapaamisten ja julkisen keskustelun kautta. SOSTE on mukana yli sadassa eri työryhmässä, antaa vuosittain noin 60-90 lausuntoa, koordinoi toistakymmentä eri sisältöteeman verkostoa ja järjestää vuosittain noin 30 eri tilaisuutta ja tapahtumaa. SOSTEn tavoitteena on, että kansallisessa, eurooppalaisessa ja globaalissa politiikassa tavoitellaan kestävää kehitystä. SOSTEn tavoitteena on vähentää köyhyyttä, syrjäytymistä ja eriarvoisuutta. SOSTE levittää terveys kaikissa politiikoissa -ajattelua määrätietoisesti. SOSTE edistää **hyvinvointia ja kansalaisyhteiskunnan elinvoimaa** kansallisesti ja globaalisti. SOSTEn tukee omien verkostojen kautta sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamista kansalliseen, eurooppalaiseen ja globaaliin sosiaali- ja terveyspolitiikkaan. SOSTE nostaa eurooppalaisia ja kansainvälisiä sosiaali- ja terveyspoliittisia sekä kansalaisyhteiskuntaan liittyviä teemoja kansalliseen keskusteluun. Tavoitteena on lisäksi edistää muualta maailmasta saatujen hyvien käytäntöjen käyttöönottoa Suomessa ja globaalisti. SOSTEn lanseeraama **hyvinvointitalous** on tullut osaksi Suomen ja koko EU:n agendaa. Tavoitteena on levittää hyvinvointitalous-ajattelua niin Euroopassa kuin globaalisti. Halutaan, että SOSTEn luomat käsitteet hyvinvointitalous ja hyvinvointi-investoinnit antavat lisää tilaa hyvinvoinnin tärkeyttä korostavalle keskustelulle ja päätöksenteolle myös Euroopassa, sekä että hyvinvointitalous-ajattelu antaa viitekehyksen toiminnan kehittämiseksi. SOSTE tukee Suomen aloitetta hyvinvointitalousajattelun edistämiseksi Euroopassa ja EU:n päätöksenteossa. SOSTE vahvistaa **kansainvälistä yhteistyötä** Wellbeing Economy Alliancen eri toimijoiden kanssa ja suunnittelee yhdessä kestävä jällenrakennuksen ohjelmaa Build Back Better. He seuraavat hyvinvointitaloudesta käytävää kansainvälisesti keskustelua ja tukevat hyviä avauksia.

SOSTE ja SOSTEn koordinoima EAPN-Fin pyrkivät vaikuttamaan Suomen toimintaan EU-ohjausjakson puitteissa. Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin ja SOSTE laativat vuosittain omat suosituksensa ja tiedottavat niistä. Lisäksi SOSTE on tehnyt vaikuttamistyötä Suomen elpymissuunnitelman sisältöihin ja seuraa sen toimeenpanoa. Sosiaalisen ulottuvuuden vahvistamiseksi SOSTEn asiantuntijat työskentelevät muun muassa EAPN:ssä, sosiaalijaostossa ja sosiaalipolitiikkaverkostoissa. SOSTE vaikuttaa aktiivisesti sosiaalisen oikeuksien pilarin toimeenpanoon kuulemisten ja verkostojensa kautta, komissiolle annetun pilarin toimeenpanoa koskevan lausunnon mukaisesti. SOSTE tekee vaikuttamista Euroopan talous- ja sosiaalikomitean työskentelyn kautta. SOSTEn tavoitteena on, että EU:n sosiaalista ulottuvuutta vahvistetaan pitkäjänteisesti talouspolitiikan rinnalla. SOSTE on mukana Agenda 2030-järjestöverkostossa sekä kestävä kehityksen seurantaverkostossa. SOSTE tiedottaa, osallistuu kansallisen ja paikallisen tason suositusten laatimiseen ja edistää suositusten viemistä käytäntöön osana omaa vaikuttamistoimintaansa.

SOSTE viestii ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen merkityksestä hyvinvoinnille päättäjille ja järjestöille. Kansainvälisessä työssä SOSTEn tavoitteet ilmastonmuutoksen torjunnassa kytkeytyvät erityisesti kestävä jällenrakennuksen ja kestävä kehityksen tavoitteiden edistämiseen. Kansallisella tasolla SOSTEn tavoitteena on se, että päätöksenteossa huomioidaan ilmastonmuutoksen vaikutukset ihmisten hyvinvointiin. Ilmastotoimilla on usein myös sosiaalisia vaikutuksia.

Marttaliitto tekee laajasti **ruoka- ja ravitsemusneuvontaa**, jossa hyvinvoinnin lisääminen ja terveyden edistäminen ovat vahvasti mukana. He lisäävät myös varautumisen taitoja neuvonnallaan.

UN Women Suomi mainitsee naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen tähtäävä vaikuttamistyön sekä tasa-arvon edistämiseen tähtäävä vaikuttamistyön sekä naisten oikeuksien vahvistamisen.

Demo Finland mainitsee poliittisten puolueiden sekä naisten ja vähemmistöjen poliittisen osallistumisen vahvistaminen pääasiassa ulkomailla kohdemaissa, mutta osittain myös Suomessa.

Suomen Olympiakomitea kertoo, kuinka liian vähäinen fyysinen aktiivisuus on yksi Suomen ja muiden kehittyneiden maiden keskeisimmistä terveyshaasteista. Se aiheuttaa yhteiskunnalle 3,2-7,5 miljardin euron vuosittaiset kustannukset ja on neljänneksi merkittävin riskitekijä ennenaikaisille kuolemille. Liikkumisen puute on yhteydessä keskeisiin kansansairauksiin. Vastaavasti riittävällä liikkeellä voidaan näitä ennaltaehkäistä, hoitaa ja kuntouttaa. Toimiksi he mainitsevat, että heidän perustehtävänsä tähtää **liikkeen lisäämiseen**, yhteiskunnallisella vaikuttamisella he pyrkivät **vahvistamaan liikunnan ja urheilun asemaa yhteiskunnassa** sekä, että **urheiluseuroissa** harrastaa 60 % lapsista ja nuorista sekä 13% aikuisväestöstä.

Suomen Ladun vision mukaan "Kaikki löytävät mielekkään tavan ulkoilla ja nauttia luonnosta". Keskeiset toiminnan painopisteet ovat "ulkoile, osallistu ja vaikuta". Ulkoile-toiminnassa he pyrkivät saamaan mahdollisimman monet liikkumaan ulkona oman hyvinvointinsa edistämiseksi. Esimerkiksi valtakunnallisilla koko kansalle suunnatuilla vuosittaisilla **teemapäivillä** (esim. nuku yö ulkona) Suomen latu ry on madaltanut ulkoilun kynnyksiä ja saaneet liikkeelle yli 100 000 ihmistä. Osallistu-toiminnassa he ovat panostaneet **vapaaehtoistoiminnan vahvistamiseen** ja koulutukseen. Jäsenistä (n. 90 000 jäsentä) 12% tekee heidän yhdistyksissään vapaaehtoistyötä ja vuonna 2019 he mahdollistivat 350 000 henkilön osallistumisen yhdistysten tarjoamaan toimintaan. He **kouluttavat** eri ulkoilulajien ohjaajia sekä lasten toiminnan ohjaajia. Vaikuta-toiminnassa Suomen latu ry turvaa ja kehittää **ulkoilumahdollisuuksia** hyvinvoinnin ja kansanterveyden edistämiseksi. He tukevat jäsenyhdistyksiä paikallisessa ulkoiluolosuhteiden vaikuttamistyössä ja valtakunnallisesti he toimivat koko kansan liikuttajana ja ulkoilun puolestapuhujana **viestinnän ja edunvalvonnan** keinoin. Ulkoiluviestinnän merkitys korostui erityisesti pandemian aikana.

Fingon jäsenjärjestöjen työ edistää yhteiskunnallista osallisuutta kaikella toiminnallaan omien toimintatapojen sekä vaikuttamistyön kautta. Suomen poikkeuksellisen hyvä demokraattinen tila, jossa on mahdollisuus tulla kuulluksi, on etuoikeus, joka kapenee maailmalla jatkuvasti ja siitä syystä Fingo **jakaa omia toimintamalleja** esimerkkeinä, ei sellaisenaan vientitavarana. Osa Fingon jäsenjärjestöistä on erikoistunut erilaiseen **hyvinvointityöhön** niin koti- kuin ulkomaillakin. Hyvinvointi- ja terveystyöhön kuuluu myös mielenterveys, jossa yhteiskunnallisella osallisuudella on myös iso rooli. Fingo **koordinoi** Suomen toiseen maaraaporttiin kansalaisyhteiskunnan arvion Suomen edistymisestä. Fingo koordinoi Suomen vastauksen OECD:n selvitykseen. <https://www.oecd.org/gov/open-government/civic-space-scan-of-finland-f9e971bd-en.htm>

Suomen YK-liiton mukaan yhteiskunnallinen osallisuus ja kestävä kehityksen edistäminen ovat heidän Itä-Afrikan **kehitysyhteistyöhankeen ja kansainvälisen vaikuttamistyön** keskiössä. Tansaniassa he ovat **kouluttaneet** kansanedustajia ja keskeisiä virkamenkiloita yhdessä kansalaisjärjestötoimijoiden kanssa samoissa työpajoissa ja lisänneet substanssiosaamista sekä monitoimijayhteistyön arvostusta. Tämä on avannut paikallisille kumppaneille uudenlaiset yhteistyömahdollisuudet hallinnon ja päättäjien kanssa ja tältä osin **yhteistyö** on vakiintunut niin, että he ovat kirjoittamassa yhteistyösopimusta, joka mahdollistaa koulutusten systemaattisen toteuttamisen jatkossakin. Suomen YK-liitto tuki Tansanian järjestökentän kestävä kehityksen **varjoraportin tuottamista** ja sitä edeltäneitä laajoja kuulemisia (12 kuulemistilaisuutta joihin yli 300 järjestöä osallistui). Raportti julkaistiin 2019 HLPF:n yhteydessä Afrikan Unionin YK-edustuston tiloissa järjestetyssä tilaisuudessa ja paneelikeskustelussa käsiteltiin laajemmin muidenkin Afrikan maiden kestävä kehityksen tilannetta ja järjestöosallistumista. Raportin sisällöt on hyödynnetty myöskin Suomen YK-liiton tuottamassa Tansaniassa julkaistussa kestävä kehityksen mobiilikurssissa.

Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita

Yhteensä 14 vastaajaa, joista kolme edusti elinkeinoelämää, kaksi ammattiliittoa sekä yhdeksän järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- Sosiaaliturvan riittämättömyys, erityisesti opiskelijoiden kohdalla
- Tasa-arvon puute ja syrjintä
- Epäyhtenäiset käytännöt ja poikkihallinnollisuuden haasteet
- Koronapandemia

Elinkeinoelämä

MTK ry mainitsi **vastakkainasettelun** ja eri kansalais- sekä ammattiryhmien **kategorisoinnin**. Alkuperäiskansojen ymmärrys on kehittynyt globaalisti, mutta myös **maaseudun paikallisten ihmisten huomioon ottaminen** ja ymmärrys yhteisen yhteiskunnan keskeisenä linkkinä tulisi huomioida paremmin meillä ja muualla. Ruuantuottajia vähemmistönä on kuultava tasapuolisesti henkisen jaksamisen ja terveyden edistämiseksi.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK nostaa esiin, että **rasismi ja muu syrjintä** voidaan nähdä selkeinä vaikeuttavina tekijöinä. Heidän mukaansa suomalainen yhteiskunta ei ole vielä valmis kohtaamaan erilaisuutta riittävässä määrin. Myös **ilmastonmuutos globaalilla tasolla** vaikeuttaa tämän muutosalueen edistämistä.

Kaupan liiton mukaan **työllä on keskeinen rooli** myös yhteiskunnallisen osallisuuden kokemuksen rakentumisessa. Toimia työllisyyden edistämiseksi tulee voimistaa.

(<https://kauppa.fi/uutishuone/2021/09/06/tyollisyytta-lisaavia-paatoksia-budjettiriihesta/>)

Kaupan liitto kertoo, että kestävä kehitys voidaan tukea esimerkiksi **kehittämällä digitaalisia työkaluja** yrityksille arjen tueksi. Erityisesti pk-yritykset hyötyisivät niistä. Työkaluja tulee kehittää yhteistyössä alan yritysten kanssa.

Heidän mukaansa korona-ajan opit kannattaa ottaa talteen. Esimerkkinä he mainitsevat **tiiviimmän yhteistyö** alan luotettavien yritystoimijoiden kanssa hankintakysymyksissä kriisin alusta saakka.

He kertovat, kuinka **myymäläturvallisuus** on osa kansalaisen turvallisen arjen kokemusta. Suuntaviivoja turvallisuuden vahvistamiseen on esimerkiksi täällä: <https://kauppa.fi/uutishuone/2021/09/01/turvallinen-lahiymparisto-tehdaan-yhteistyolla/>

ja lisätietoa täällä <https://kauppa.fi/uutishuone/2020/06/01/myymalavarkauksien-ehkaisyyn-tehoa-uusilla-toimenpidesuosituksilla-ja-yhteistyota-kehittamalla/>.

Ammattiliitot

SAKKI ry nostaa esiin **opiskelijoiden tavoittamisen** oppilaitosarjen ulkopuolella sekä **syrjäytymisriskissä** olevat nuoret ja nuoret aikuiset.

SAK:n mukaan elämiseen riittävä, universaali **sosiaaliturva** on peruslähtökohta hyvinvoinnille yhteiskunnassa, jossa työelämän vihreä murros muuttaa monia työpaikkoja ja työnkuvia huomattavastikin. SAK:n mukaan Suomessa perusturvan taso on tällä hetkellä alhainen erityisesti opiskelijoilla.

Aikuisopiskelijoiden eri tukimuodot on lisäksi rakennettu niin, että heidän on taloudellisesti erittäin vaikeaa ryhtyä opiskelemaan uusia taitoja. Tuki on lainapainotteista ja toisaalta sen määrä voi olla sidottu opiskelua edeltäviin tuloihin. Suomessa olisi löydettävä sellaisia uusia tukimuotoja niin yksilöille kuin yrityksille, jotka **kannustavat työntekijöiden osaamisen päivittämiseen työssä**. Ei vasta sen jälkeen, kun työntekijä jää työttömäksi. Globaalisti universaali sosiaaliturva on vielä kokonaan enemmistön

ulottumattomissa ja tähän pitäisi saada muutos. He huomauttavat, että **työtahti** työpaikoilla on nykyään tehokkuuden painottuessa erittäin kova ja se aiheuttaa lisääntyvää mielenterveydellistä kuormitusta muun muassa tukielinsairauksien rinnalla. Tavoitteet talouskasvun ja ihmisten hyvinvoinnin välillä ovat siis ristikkäiset. Kyseisen ristiriidan ratkaisemin on aivan keskeistä, jotta hyvinvointi-murrostavoitteessa voidaan onnistua.

Järjestöt

Kynnys ry:n mukaan meillä on suuri ongelma **epäyhtenäisistä käytännöistä** kuntien välillä ja osassa kuntia toimitaan selkeästi lainvastaisesti vammaisten henkilöiden palveluita myönnettäessä. Lisäksi julkiset toimijat **tietävät heikosti** YK:n vammaissopimuksen velvoitteet (kansallisesti sitovaa lainsäädäntöä). Kansallinen toimeenpano on myös hidasta. Sote-uudistuksessa ei ole huomioitu vammaisten henkilöiden tilannetta erikseen, vaikka vammaiset henkilöt muodostavat ryhmän, joka käyttää paljon sote-palveluita (ml. erikoissairaanhoidon) ja joiden palvelupolut sekä tarpeet ovat usein vaativaa erityisosaamista sisältävä kokonaisuus, joka tällä hetkellä on hajallaan eivätkä ammattilaiset toimi yhteen. Järjestöjen **asiantuntemusta ei oteta riittävästi huomioon**.

SOSTE:n mukaan kysymykseen on paljon vastuksia. Sosiaali- ja terveyspalveluiden **epätasa-arvoinen saatavuus** sekä välttämättömien palvelujen ja **hoidon korkea hinta** kasvattavat kansalaisten hyvinvointi- ja terveyseroja. Heidän mukaansa **perusturvan taso on riittämätön**, ja joka viides suomalainen on joutunut säästämään lääkkeitä, palveluista tai hoidosta, ja noin joka neljäs pitkäaikaissairas tinkii muista välttämättömistä menoista, kuten ruuasta lääkkeiden vuoksi, ja viidesosa asiakasmaksujen vuoksi. Jos palveluihin ja hoitoon ei hakeuduta oikea-aikaisesti ja lääkkeet jäävät ostamatta, kasvattaa se entisestään **sosioekonomisten ryhmien välisiä terveyseroja**. Tämä lisää sosiaali- ja terveyssektorin menoja, kun tarve kalliimpiin palveluihin kasvaa.

Marttaliitto kertoo, että Suomessa **eriarvoisuuden lisääntyminen ja syrjäytyminen** heikentävät hyvinvointia, terveyttä ja yhteiskunnallista osallisuutta.

UN Women Suomi nostaa esiin **tasa-arvokielteisemmän narratiivin** vahvistuminen Suomessa ja globaalisti, **vihapuheen** lisääntyminen Suomessa ja globaalisti sekä **tiukentuneen ilmapiirin naisten oikeuksien parissa** sekä tasa-arvon heikkenemisen. Nämä vaikuttavat niin globaalisti kuin myös Suomessa.

Demo Finland kertoo, että **koronatilanne** on vaikeuttanut työtä sekä Suomessa, että globaalisti tekemällä tapahtumien järjestämisen vaikeammaksi ja vähentämällä lähitapaamisten määrää.

Suomen Olympiakomitea nostaa esiin **rahoituksen ja koronarajoitukset**.

Suomen Latu ry kertoo, että ulkoiluolosuhteiden ja luonnon virkistyskäytön kehittämistä vaikeuttaa se, että asia **jakautuu valtion hallinnossa monen ministeriön vastuualueelle** eikä kuulu yhdenkään ministeriön ydintehtäviin. Suomen latu ehdottaa, että luonnon virkistyskäytölle tulisi osoittaa yksi vastuuministeriö. Luonnon virkistyskäytön olosuhteiden suunnitelmallinen kehittäminen on lainsäädännössä jäänyt paitsioon. Esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslaissa edellytetään kaavoitettavilta alueilta luontoselvitykset, muttei virkistyskäyttöselvityksiä eikä laki sisällä riittäviä kirjauksia ulkoiluolosuhteiden turvaamiseksi ja kehittämiseksi. Ulkoilulaki on vuodelta 1973 eikä se enää vastaa tämän päivän tarpeisiin. **Ulkoiluolosuhteiden ylläpitäjänä on monia tahoja** (valtio, kunnat, virkistysalueyhdistykset ja paikoin myös yritykset). Tavallisen ulkoilijan kannalta on haastavaa löytää tietoa ulkoilupaikoista ja -alueista. Ainakin julkisella rahalla ylläpidettyjen ulkoilupaikkojen tiedollista saavutettavuutta tulisi parantaa niin, että ajantasainen kohdetieto löytyy kattavasti yhdestä paikasta. Ulkoilujärjestöt tekevät pääosin vapaaehtoisvoimin merkittävää työtä Suomessa asuvien terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja

yhteisöllisyyden lisäämiseksi. Järjestöjen avustusten taso tulisi turvata riippumatta veikkausvoittovarojen tulevaisuudesta.

Fingo muistuttaa, kuinka **hyvinvointi on kaikkien, ei vain viranomaisten toteuttama asia**. Koska Suomella on niin hyvin toimiva hyvinvointia ja terveyttä tukeva järjestelmä, kuten sosiaaliturva, tulisi tämän olla yksi alue, josta voimme jakaa kokemuksia myös globaalisti.

Suomen YK-liitto mainitsee, että yhteiskunnallinen osallisuus ja kriittisen kansalaisyhteiskunnan toiminta ovat globaalisti yhä enemmän uhattuna. Kestävän kehityksen yleinen kehikko antaa yhden mahdollisuuden lähestyä teemoja positiivisemmasta tulokulmasta kuin yksittäisten ongelmakohtien esiin nostaminen.

Vaarana on kuitenkin se, että esimerkiksi raportoinnissa (VNR) **maat keskittyvät vain positiivisiin seikkoihin** ja muutostarpeita ei tunnusteta, tunnusteta tai niiden mukaisesti ei toimita.

Koronapandemia on vaikeuttanut kansainvälisesti järjestöjen vaikuttamismahdollisuuksia, vaikka näennäisesti osallistumisen mahdollisuudet ovat jopa laajenneet, kun keskusteluita pääsee seuraamaan entistä suurempi toimijajoukko esimerkiksi UN TV:n kautta. Oikea-aikainen ja henkilökohtainen vaikuttaminen on ollut hankalampaa.

Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö

Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia

Yhteensä kymmenen vastaajaa, joista kuusi edusti elinkeinoelämää ja neljä järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- MTK:n ilmasto-ohjelma 2018, MTK:n luonnon monimuotoisuuden ohjelma (2020), MTK:n ja SLC:n vesiohjelma (2020) sekä MTK:n ja SLC:n maaperäohjelma www.mtk.fi/
- ilmastotiekartat
- Metsäympäristöohjelma ja siihen liittyvät toimintaohjelmat,
- Monimuotoisuus- ja hiilineutraalisuustavoitteiden edistäminen ympäristömerkinnöillä
- Ympäristöjärjestöjen vaikuttamistyö ja luontoselvitykset
- Maankäyttötematiikka oleellinen myös kehitysmaissa ja kehityspolitiikkavaikuttamisessa
- Ympäristökasvatus ja siihen liittyvät opetusmateriaalit+ täydennyskoulutukset opettajille

Elinkeinoelämä

MTK ry mainitsee metsien, vesien ja maan käyttö on keskeinen osa MTK:n jäsenten elinkeinotoimintaa. Toimiksi MTK mainitsee **ohjelmat** jäsenistön hyväksymin toimenpide-ehdotuksineen: MTK:n ilmasto-ohjelma 2018, MTK:n luonnon monimuotoisuuden ohjelma (2020), MTK:n ja SLC:n vesiohjelma (2020) sekä MTK:n ja SLC:n maaperäohjelma www.mtk.fi/ Lisäksi MTK mainitsee **ilmastotiekartat** (TEM:lle vähähiilisyystiekartat 2020) sekä **oppaan maanomistajalle**: Sähkölinjojen lunastustoimitukset ja linjoista maksettavat korvauskset.

Bioenergia ry:n **kestävyysskriteerit** on määritelty viime vuosina ja ne tuli toimeenpanna kansalliseen lainsäädäntöön 30.6.2021 mennessä. Tämän lisäksi Bioenergia on tehnyt **ehdotuksen** kotimaassa luonnon monimuotoisuuden paremmasta kytkemisestä nuorten metsien harvennuksen Kemera-rahoitukseen. He ovat ottaneet aktiivisesti osaa **hiilinielujen vahvistamiseen** liittyvään julkiseen keskusteluun ja painottaneet kustannustehokkaiden toimien tunnistamista ja oikeudenmukaista EU-taakanjakoa. Heidän aloitteestaan järjestettiin Suomen ensimmäinen ainoastaan hiilensidontaan keskittyvä tapahtuma keväällä 2021. He ovat aktiivisesti olleet miettimässä turvesoiden jälkikäyttömuotoja ja tehneet myös tähän liittyviä uusia avauksia.

EK on toiminut ilmastomyönteisten uudistusten puolesta. He ovat EU:ssa vaikuttaneet sen puolesta, että Euroopassa nostetaan entisestään rimaa ilmastotavoitteissa. EK on vahvasti sitoutunut **Pariisin sopimukseen** ja 1,5 asteen tavoitteeseen. He allekirjoittivat keväällä 2021 kansainvälisen **Call on Carbon -vetoimuksen**, jonka päämääränä on nopeuttaa ilmastoinvestointeja ja hiilidioksidipäästöjen tehokkaan hinnoittelun käyttöönottoa. EK ilmoittaa, että **Climate Leadership Coalitionin** ja sen pohjoismaisten kumppaneiden aloitteeseen haetaan mukaan järjestöjä ja toimijoita myös muualta Euroopasta, Kiinasta ja USA:sta.

Energiateollisuus pyrkii **käyttämään metsäenergiaresursseja tehokkaasti** yhteistyössä metsäteollisuuden kanssa, edistäen energia- ja materiaalitehokkuutta. Ala on luonut omia **kestävyysohjeita** biomassalle ja kannustanut toimijoita sertifikaattien käyttöön. Samalla ala kehittää aktiivisesti polttoon perustumattomia vaihtoehtoja ja niiden edellytyksiä, kuten suuria lämpöpumppuja, geotermistä lämpöä, hukkalämmön hyödyntämistä ja pienydinvoimaa. Vesivoimayhtiöt ovat toteuttaneet tai toteuttamassa 110 hanketta

vesistöjen kuntoon, vaelluskaloihin ja vesien ohjaamiseen liittyen.

<https://energia.fi/energiasta/vastuullisuus/vesivoimahankkeet#/>

Metsäteollisuus käynnisti vuonna 2016 **metsäympäristöohjelman**, jolla parannetaan edelleen metsäteollisuuden toimintaa metsäympäristöasioissa. Ohjelmassa toteutetaan metsäteollisuuden yhteisiä tutkimus- ja kehityshankkeita, joilla lisätään tietämystä **metsäluonnon monimuotoisuuden edistämiskeinoista** ja vahvistetaan metsäammattilaisten osaamista metsäympäristöasioissa. Kuluvan vuoden aikana metsäympäristöohjelmassa on toteutettu muun muassa lehtojen hoidon toimintaohjelmaa, jossa on panostettu erilaisten lehtojen tunnistamiseen ja talousmetsälehtojen luonnonhoitoa painottavien käsittelymenetelmien kouluttamiseen. Metsäteollisuus osallistuu erilaisiin metsäluonnon monimuotoisuutta edistäviin alan yhteisiin kehityshankkeisiin. Esimerkiksi monivuotinen Monimetsä-hanke, jossa metsäteollisuus on yksi toteuttajista, jalkauttaa luonnonhoidon keinoja osaksi metsätalouden arkea parantamalla metsäammattilaisten ja metsänomistajien osaamista metsäympäristöasioissa. Lisäksi hankkeessa edistetään metsänomistajien luonnon monimuotoisuuden edistämistä koskevien tavoitteiden välittymistä metsätöiden suunnittelua ja toteutusta hoitaville metsäammattilaisille.

Metsäteollisuus osallistuu **metsäsertifioinnin kehittämiseen** tavoitteenaan varmistaa sertifioinnin laaja kattavuus ja hyväksyttävyyden sekä metsien hoidon ja käytön kestävyden edistämistä, että tuotemarkkinoilla. Molemmassa Suomessa käytössä olevissa sertifiointijärjestelmissä on viime vuosina päivitetty metsänhoidolle asetettuja vaatimuksia siten, että ne ottavat entistä paremmin huomioon luonnon monimuotoisuuden edistämisen ja vesiensuojelun metsätaloudessa.

Viimeisenä he mainitsevat **metsäteollisuuden ilmastotiekartan**, jossa kuvataan päästöjen vähentämisen lisäksi aktiivisen metsätalouden merkitystä metsien hyvän kasvukunnon ja terveyden ylläpitämisessä, alan tuotteiden aikaansaamia ilmastohyötyjä sekä alan kansantaloudellisia hyötyjä. Suomen metsävaroihin on varastoitunut hiilidioksidia noin 3200 miljoonaa tonnia ja tiekartan skenaarioiden mukaan metsävarojen kasvua voidaan edelleen lisätä samalla, kun puun käyttö kasvaa. Metsäteollisuuden tuotteet puolestaan vähentävät globaalisti hiilidioksidipäästöjä yli 16 miljoonaa tonnia vuodessa. Alan tuotteiden maailmanmarkkinoiden näkymät ovat valoisat ja toimialan kansantaloudellinen merkitys voi entisestään kasvaa.

Motiva Oy nostaa esiin **julkisen puurakentamisen ohjelman tuen**. Monessa kunnassa puun käyttö rakentamisessa on tunnistettu yhdeksi keinoksi pienentää kunnan hiilidioksidipäästöjä ja päästä lähemmäksi asetettuja ilmastotavoitteita. Kansallinen tavoite julkiselle puurakentamiselle on kasvattaa puurakentamisen markkinaosuutta kaikesta julkisesta uudisrakentamisesta vuoden 2019 15 prosentista 45 prosenttiin vuonna 2020. Motiva toimii YM:n toimeksiannosta tavoitteen saavuttamiseksi tarjoamalla maksutonta neuvontaa puurakentamisesta, järjestämällä alueellisia koulutustilaisuuksia sekä kokoamalla ns. vauhdittajaryhmiä. He toteuttavat ja julkisevat syksyllä 2021 julkisen puurakentamisen tilannekuvan (https://www.motiva.fi/julkinen_sektori/puurakentaminen/).

Toisena Motiva mainitsee **Ympäristömerkintä Suomen** (Motivan tytäryhtiö): Ympäristömerkinnässä edistetään sekä monimuotoisuutta että hiilineutraalitavoitteita. Ympäristömerkityt tuotteet täyttävä tiukat vaatimukset ja kriteereitä voidaan käyttää myös julkisissa hankinnoissa. **Kestävä metsänhoito** edistetään kaikissa relevanteissa tuoteryhmissä. Joutsenmerkityissä tuotteissa puukuidun sertifiointiprosentti 70 % (PEFC, FSC) ja uhanalaisten puulajien käyttö on kielletty. Ravintolapalveluissa on mukana luomun ja MSC-sertifioinnin suosiminen sekä uhanalaisten kalalajien ja GMO:n kieltö.

Kaikissa ympäristömerkityissä tuotteissa **haitallisten kemikaalien käyttäminen on kielletty tai tiukasti rajoitettu**, toimivuudesta tinkimättä. Palmuöljy on kielletty tai rajoitettu monessa tuoteryhmässä. Teknokemian tuotteissa, joissa palmuöljyä ei voi välttää, edellytetään RSPO-sertifioituja tensidejä. Taloihin on tulossa vaatimus ekologisesta selvityksestä ja -suunnitelmasta ja monimuotoisuutta tukevia toimenpiteitä suositaan. **Hiilidioksidilaskenta ja -rajat** ovat monessa tuotteessa, kuten taloissa, papereissa,

painotuotteissa, hotelleissa, pesuloissa, ajoneuvojen polttoaineissa ja uusituvan energian tuotanto ja käyttö suositaan. Ympäristömerkityn sähkön (Ekoenergy) suosiminen painoissa ja hotelleissa edistää myös monimuotoisuutta.

Järjestöt

Marttaliitto **edistää kestäviä julkisia hankintoja** ja he ovat mukana **ympäristömerkitälautakunnassa** vaikuttamassa tuotteiden ja palveluiden ympäristövastuullisuuden kehittämiseen.

Suomen luonnonsuojeluliitto kertoo, että tämä muutosalue on ollut SLL:n keskeisiä työskentelykohteita koko järjestön toiminnan ajan. Heidän toimiaan ovat eri tasoilla tapahtuva **asiantuntijavaikuttaminen, viestintä** sekä maastossa tapahtuvat **luontoselvitykset**.

Fingo kertoo, että **maankäyttöön liittyvät teemat** nivoutuvat moniin Fingon vaikuttamisteemoihin, kuten ilmasto-oikeudenmukaisuuteen ja ruokaturvaan sekä jäsenjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeisiin. Kehityksessä maan, vesien ja metsien käyttö kytkeytyy usein erottamattomasti myös eriarvoisuuteen ja ihmisoikeuksiin. He pyrkivät pitämään tätä näkökulmaa esillä Fingon **vaikuttamistyössä ja tapahtumissa**. Osa Fingon jäsenjärjestöistä työskentelee myös suoraan veden, metsien ja maankäytön parissa esimerkiksi kehitysyhteistyöhankkeissa.

Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi kertoo, että **ympäristökasvatus** on keskeinen keino myös tämän muutosalueen edistämiseksi. He tuottivat vuonna 2020 **opetusmateriaalin** luonnon monimuotoisuudesta, jollaista ei ole ollut aiemmin saatavilla. Syksyllä 2021 he tuottivat myös teemasta **opetusvideoita**. He ovat järjestäneet OPH:n **täydennyskoulutuksia** vuosina 2019-2021 **opettajille** luonnon monimuotoisuudesta eri puolilla Suomea. Tällaista koulutusta ei ole tietävästi ollut aiemmin tarjolla.

Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita

Yhteensä yhdeksän vastaajaa, joista viisi edusti elinkeinoelämää ja neljä järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- Maanomistajien huoli ympäristövastuun ja omaisuuden suojan tasapainon heikentymisestä.
- Metsänomistajia ja metsäalan ammattilaisia on hyvin suuri joukko, joten tietoisuuden ja osaamisen lisäämiseen tarvitaan merkittävää panostusta ja jatkuvaa koulutusta.
- Yleistäen voi sanoa, että näitä tavoitteita uhkaa se, jos meillä ei ole riittävää lainsäädäntöä, riittävää pitkäjänteistä rahoitusta ja riittävää määrää henkilöresursseja tavoitteita toteuttamassa. Nykyinen hallitus on kiinnittänyt huomioita näihin kaikkiin kolmeen osa-alueeseen kiitettävästi
- Luonnon monimuotoisuutta, sen merkitystä ja uhkia ei ymmärretä vielä riittävällä tasolla, aihe on suurelta osin vieras tai käsitys puutteellinen.

Elinkeinoelämä

MTK ry kertoo perustuslain **ympäristövastuun ja omaisuuden suojan tasapainon heikentymiseen**. Maanomistajien kuuleminen heidän omaisuutta koskevassa suunnittelussa parantaisi tavoitteiden toteutumista. **Maanhallinta ja maanomistus** on myös globaalisti suuri este ympäristö- ja ilmastotoimien toteutumiselle. MTK:n mukaan Suomessa omistajuus on tiedossa mutta omaisuuden suoja ei kunnioiteta perustuslain merkityksessä. Heidän mukaansa toisena esteenä on **tiedon puute**, käytännön työssä ja aluetasolla. Luonnossa reaktiot ovat hitaista ja aikajänne tulisi sisältyä ymmärrykseen ja tiedon tulkintaan.

Bioenergia ry mainitsee, että **kestävyyssuhteiden toimeenpano** on koko **EU:n osalta** hyvin sekavassa tilanteessa, koska RED2-direktiivin ohjeistus tuli myöhässä. Lisäksi komissio vaikeutti asiaa esittelemällä RED3-muutosehdotuksen uusine kestävyyssuhteiden ehdotuksineen osana 55-valmiuspakettia. Osa uusista ehdotuksista sisälsi takautuvaa lainsäädäntöä. Bioenergian mukaan hiilinielujen vahvistamisessa on otettava huomioon hiilivuoto- ja pysyvyyssuhteet. Myös teknisiä hiilinieluja pitäisi pyrkiä kehittämään jo 2020-luvulla.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK mainitsee **päästövähennysten toteuttamisen vaikeuden** maataloudessa Suomessa ja Euroopassa.

Metsäteollisuuden mukaan **metsäluonnon monimuotoisuuden** eteen tehtyjen toimien vaikutukset näkyvät etenkin vaateliimassa lajistossa melko hitaasti. Toimien kehittämisessä ja toteutuksessa sekä vaikutusten seurannassa tarvitaan pitkäjänteisyyttä. Metsänomistajia ja metsäalan ammattilaisia on hyvin suuri joukko, joten **tietoisuuden ja osaamisen lisäämiseen** tarvitaan merkittävää panostusta ja jatkuvaa koulutusta. Inhimillisiä virheitä ei voida kokonaan välttää. Metsäteollisuus kertoo, että globaalisti **tietotaso luonnon monimuotoisuudesta** esimerkiksi lajeja koskeva seuranta- ja paikkatieto on Suomessa jäljessä. Luontotiedon parantaminen on keskeisessä roolissa luonnon monimuotoisuuden edistämässä globaalisti. Globaalisti metsien sertifiointiaste on vain noin 10 %. Suomessa yli 90 % talousmetsien pinta-alasta on sertifioitu.

Motiva Oy mainitsee, että **monimuotoisuuden heikkeneminen ja ilmastotavoitteiden** saavuttaminen ovat globaalisti merkittävimmät ympäristöongelmat, joissa Suomi ja Pohjoismaat voisivat olla edelläkävijöitä. Globaalit markkinat ovat kehityksessä ja sertifiointin sekä jäljitettävyyden kehityksessä paranevat mahdollisuudet vaikuttaa myös tuontiin. Tässä ympäristömerkeillä on merkittävä rooli tuotantoketjujen arvioinnissa ja verifiointissa.

Järjestöt

Marttaliitto kertoo, että **luonnonvarojen ylikulutus** uhkaavat monimuotoisuutta ja ilmastoa.

Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n mukaan yleistäen voi sanoa, että näitä tavoitteita uhkaa se, jos meillä ei ole **riittävää lainsäädäntöä, riittävää pitkäjänteistä rahoitusta ja riittävää määrää henkilöresursseja tavoitteita toteuttamassa**. Näistä kaksi viimeistä kytkeytyvät toki toisiinsa. Nykyinen hallitus on kiinnittänyt huomioita näihin kaikkiin kolmeen osa-alueeseen kiitettävästi (korotetun suojelurahoituksen lisäksi myös lainsäädännön uudistuksia), mutta se ei luonnollisesti ole tae riittävän pitkäjänteisestä panostuksesta, koska hallitukset vaihtuvat tietyin väliajoin.

Fingo kertoo, että teema on suhteellisen uusi, joten Suomessa idean toteutukseen on vielä matkaa. Esimerkiksi suomalainen **metsä- ja maatalous** on rakennettu muista lähtökohdista, kuin monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta edistämään. Muutokseen liittyy myös **taloudellisia intressiristiriitoja**. Myös suomalaisten kulutuskäyttäytyminen on ristiriidassa tavoitteen kanssa. Kehitysmaissa maan, vesien ja metsienkäyttö kytkeytyy usein erottamattomasti myös eriarvoisuuteen ja ihmisoikeuksiin sekä yritysvastuukysymyksiin.

Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi kertoo, että **luonnon monimuotoisuutta, sen merkitystä ja uhkia** ei ymmärretä vielä riittävällä tasolla, aihe on suurelle yleisölle vieras tai käsitys puutteellinen. Luonnon monimuotoisuuden kytköksiä muihin ympäristöongelmiin kuten ilmastonmuutokseen ei ole avattu vielä riittävästi.

Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus

Keskeisimpiä ja vaikuttavimpia toimikunnan jäsenten viime vuosina toteuttamia toimia

Yhteensä 15 vastaajaa, joista kahdeksan edusti elinkeinoelämää, yksi kuntia ja alueita, kaksi ammattiliittoja sekä viisi järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- Kestävyyden painottaminen rahoitus- ja vakuutustoiminnassa
- Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen osaamiskeskus KEINO:n toiminta
- Teollisten symbioosien ohjelma, 1000 yritystä mukana
- lisääntyvästi tietoa ruuasta kuluttajille erilaisilla laskureilla
- kiertotalouteen ja vähähiilisyteen liittyvää koulutusta ja uusia klustereita (tekstiilien kiertotalous)
- Hyvinvointitalousajattelun edistäminen

Elinkeinoelämä

MTK ry kertoo, että viljelijöiden tulotaso on heikentynyt ratkaisevasti ja ruuantuotanto kamppailee kannattavuuden kanssa. Sääoloista riippuva ala kohtaa ilmastonmuutoksen ensimmäisenä. MTK esitti 2.9. syksyn **budjettiriiheen** laskelmat, joilla maa- ja metsätalous voisi parhaiten viedä Suomea kohti ilmastoneutraalisuustavoitetta. Toimenpiteitä olisi paljon, koska elinkeinot pystyvät sitomaan hiilidioksidia toiminnassaan - luonnonmukaisesti kasvattamalla kasveja. MTK tarjoaa **oppimateriaaleja** suomalaisesta ruuantuotannosta (www.mtk.fi).

Bioenergia ry kertoo, että kotimaiset polttoaineet ovat tukeneet ja tukevat kotimaista työllisyyttä. Parhaimmillaan raha pysyisi aluetaloudessa ja korvaisi kauppatasetta rasittavan ulkomaisen fossiilienergian. Myös alaan viime vuosina tehdyt ja kehitteillä olevat **investointihankkeet** (CHP- ja lämpölaitokset, biojalostamot, biokaasu- ja biohiilihankkeet) tukevat taloutta ja hyvinvointia alueilla. Suomalainen bioenergiaosaaminen on maailman huippua ja suomalaisilla ja Suomessa toimivilla **laitevalmistajilla** on merkittävä markkinaosuus maailman ja EU:n markkinoista. Kehittyneissä biopolttoaineissa suomalaiset yritykset ovat maailman johtavia. **Bioenergiaosaaminen** on tuonut merkittävästi vientituloja Suomeen. Tulevaisuudessa bioenergian kasvunäkymä on edelleen hyvä, kun maailma korvaa fossiilista energiaa.

Finanssiala ry kertoo olevansa merkittävä toimija talouden alueella, ja sekä **rahoituksen että vakuutusturvan** osalta suuntaa toimensa kestävyys suuntaan.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK on vuosien 2020-2021 aikana ylläpitänyt esimerkiksi **Digital Game Changers -innovaatiohanketta**, josta he ovat saaneet konkreettisia innovaatioita, joista Suomi hyötyy. Kauppapolitiikassa EK puhuu **sääntöperusteisen reilun kaupankäynnin** puolesta. EK vaikuttaa vahvasti **julkisen talouden kestävyys puolesta**. Näin he varmistavat hyvinvointiyhteiskuntamme menestymisen myös jatkossa.

Energiateollisuus on sitoutunut **Equal by 30 -tasa-arvokampanjan** periaatteisiin ja tavoitteisiin. Energia-ala tarjoaa **päästöttömiä ja uusiutuviin lähteisiin perustuvia** energiatuotteita kestävä kulutuksen mahdollistamiseksi. Viime vuosina ovat lisääntyneet hankkeet, joissa asiakas voi ryhtyä uusiutuvan energian tuotannon asiakasomistajaksi.

Metsäteollisuus ry mainitsee **biopohjaisten innovaatioiden** edistämisen. Eurooppalaisen teknologia-alustan Forest-Based Sector Technology Platformin ja sen neuvonantokomitean jäsenenä Metsäteollisuus osallistuu aktiivisesti **eurooppalaisen metsäteollisuuden strategisen tutkimusagendan** luomiseen. Säännöllisesti päivitettävä agenda luo koko metsäteollisuuden arvoketjun kattavan, pitkäjänteisen tiekartan uusiutuvien, biopohjaisten ratkaisujen kehittämiseksi huomioiden yhteiskunnalliset megatrendit ja niihin liittyvät haasteet.

Työturvallisuuskeskuksen paperiteollisuuden, puutuoteteollisuuden ja metsäalan työalatoimikunnissa tuetaan metsäteollisuuden työpaikkoja **työturvallisuuden**, työsuojelun yhteistoiminnan, tuottavuuden ja työhyvinvoinnin kehittämisessä alan työmarkkinajärjestöjen edustajien kanssa. Alan toimijat suunnittelevat työalatoimikunnissa työturvallisuusosaamista kehittävää koulutusta ja ajankohtaistilaisuuksia työpaikkojen työturvallisuuden yhteistoimintaedustajille. Työalatoimikuntien hankkeissa tuotetaan työpaikoille käytännönläheisiä työkaluja. Uusimmat hankkeet liittyvät telinetöiden ja urakoitsijoiden turvallisuuden kehittämiseen sekä puupölyn hallinnan edistämiseen.

Urakoitsijoiden turvallisuuden jatkuva kehittäminen on metsäteollisuudessa tärkeää. Metsäteollisuuden työturvallisuusryhmässä on viimeisen vuoden aikana panostettu erityisesti **urakoitsijaturvallisuuden kehittämiseen**. Olennainen osa kehittämistä on työturvallisuuden hyvien käytäntöjen jakaminen teollisuuden sisällä ja oppiminen myös muilta teollisuuden aloilta. Vuonna 2021 toteutettiin jäsenyrityksille urakoitsijaturvallisuutta koskeva kysely. Kyselyn vastauksista laaditaan yhteenveto yritysten käyttöön. Metsäteollisuus tekee yhteenvetoon lisäksi erillisen urakoitsijaturvallisuuden juridiikkaa koskevan osion. Urakoitsijaturvallisuuden juridiikasta on tarkoitus pitää erillinen webinaari-koulutus vuoden 2021 aikana. Metsäteollisuuden tehdasympäristötoimikunta on viime vuosien aikana osallistunut **kiertotaloutta edistäviin hankkeisiin** tai toteuttanut niitä. Metsäteollisuus on alusta lähtien ollut osallistujana ja rahoittajana uusiomaarakentamista edistävässä UUMA-hankkeessa. Vuosina 2018–2020 Metsäteollisuus oli kumppanina Tiedekeskus Heureka kiertotalousohjelmassa. Vuonna 2020 teetettiin yhteistyössä Väyläviraston kanssa ohje metsäteollisuuden tuhkien käytöstä meluvalleissa ja ei-liikennekuormitetuissa penkereissä. Parasta aikaa on käynnissä hanke metsäteollisuuden tuotantoprosessien ravinnetaseesta ja -kädenjäljestä.

Motiva Oy koordinoi Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen osaamiskeskus **KEINO** toimintaa <https://www.hankintakeino.fi/fi>. KEINO-toiminnan vaikuttavuutta on arvioitu seuraavassa arviointiraportissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163196>

Teollisten symbioosien kansallinen kehitys/koordinointi – Motiva on kehittänyt Suomeen teollisten symbioosien konseptin <https://www.teollisetsymbioosit.fi/>, jonka avulla on edistetty kiertotaloutta teollisten toimijoiden yhteistyömahdollisuuksien tunnistamisella. 2021 aluehankkeita on käynnissä 14 maakunnassa ja yhteensä yli 1000 yritystä osallistuu toimintaan. Teollisten symbioosien apuna on Motiva ylläpitämä www.materiaalitori.fi -palvelu.

Ympäristömerkeillä (Ympäristömerkintä Suomi, Motivan tytäryhtiö) on merkittävä rooli kestävän kulutuksen suunnannäyttäjänä. Tämä tapahtuu viestimällä kuluttajille, miten he voivat valinnoillaan vaikuttaa ja tuottajille, millaisia tuotteita ovat ympäristön kannalta parempia. Ympäristömerkinnän kriteereissä edistetään energitehokkuutta, kiertotaloutta ja monimuotoisuutta. Tuotteiden ympäristölle ja terveydelle haitallisten kemikaalien määrä on kielletty tai tiukasti rajoitettu.

Kaupan liitto nostaa esiin **ruuan merkityksen** ihmisten ja ympäristön terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Kaupalla on omalta osaltaan mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten syömme. Kauppa kannustaa asiakkaitaan monin erilaisin teoin syömään yhä terveellisemmin ja ilmastoystävällisemmin. He tarjoavat asiakkailleen **hiilijalanjälkilaskurin**, **kotimaisuuslaskurin** ja **ravintolaskurin**, joiden kautta voi saada tietoa oman ostoskorinsa ilmastovaikutuksista, kotimaisuudesta ja terveellisyydestä. He tuovat myös ruokakaupoissa esille satokauden kasvikset, hedelmät ja marjat, sekä nostavat esille sesonkikauden tuoreimpia ja maukkaimpia kalatuotteita. Asiakaslehtien resepteissä otetaan huomioon kasvien ja kalan

käytön lisääminen, hyvien rasvojen suosiminen, suolan ja sokerin käytön vähentäminen sekä kuitupitoisten raaka-aineiden suosiminen.

Kunnat ja alueet

Varsinais-Suomen liitto kertoo, että Varsinais-Suomen **maakuntastrategian** toimenpiteissä ja tavoitteissa kestävä talous ja työ ovat tärkeässä roolissa. Tämä näkyy kestäväsinisen kasvun painotuksena nyt päättyvässä maakuntastrategiassa. Sen pohjalta on hankkeilla vahvistettu esimerkiksi meriklusterin kestävyttä sekä sinisen biotalouden arvoketjuja osana kiertotalouden edistämistä.

Varsinais-Suomen liitto yhteistyössä alueen korkeakoulujen kanssa on monien hankkeiden kautta lisännyt **kiertotalouteen ja vähähiilisyteen** liittyvää koulutusta ja osaamista. He ovat myös kehittäneet **tekstiilien kiertotalouden klusterin**.

Ammattiliitot

STTK kertoo, että hyvä ja laadukas työ, jaksaminen, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työssä, työelämän ja osaamisen kehittäminen, organisaatioiden uudistuminen, sekä ilmastonmuutoksen vaikutus työhön ja toimeentuloon ovat organisaation ydintehtäviä, joita **edunvalvonnassa** tehdään joka päivä. Jäsenistön kouluttaminen ja teemojen avaaminen ovat keskeistä toiminnassa. STTK:n asiantuntijat ovat mukana erilaisissa työelämää koskevissa **työryhmissä ja lainvalmistelussa**, kuten TYÖ2030-hankkeessa.

SAK:n vuosikertomuksesta 2019 (<https://www.sak.fi/serve/sakn-vuosikertomus-2019>) löytyy kokonaisuuteen sopivia toimia: **samapalkkaisuusneuvotteluita, työterveyshuollon kehittämistä** sekä **työehtosopimusneuvotteluita**, joilla turvata toimeentuloon riittävä palkka työntekijöille, erityisesti nuorten ja ulkomaalaisten työntekijöiden työehtojen toteutumisen varmistamista. SAK:lle on tärkeää riittävät panokset yritysten ja yliopistojen **TKI-toiminnalle** sekä hiilineutraaliin yhteiskuntaan kannustavat toimet. Kyseistä työtä tehdään vuodesta toiseen.

Alla on listattu SAK:n ilmastotoimet.

-SAK selvitti syksyllä 2019, miten SAK:laiset liitot arvioivat ilmastonmuutoksen ja sen hillinnän vaikuttavan työhön

-SAK:n tavoitteena on työntekijöille oikeudenmukainen siirtymä vähähiiliseen yhteiskuntaan.

Oikeudenmukaisen siirtymän saavuttamisessa avainasemassa on koulutus. Työntekijöille on taattava oikeus ja taloudelliset resurssit hankkia työn ohessa taitoja, jotka mahdollistavat heille työnkuvan muuttamisen työnantajan uuden liiketoimintastrategian mukaiseksi tai jopa kokonaan uuden työn. Joillain aloilla, esimerkiksi kemian- ja prosessiteollisuudessa, ilmastopolitiikan vaikutukset työn sisältöön voivat olla suuretkin esimerkiksi muuttuneiden työprosessien, tekniikoiden tai käytettävien materiaalien ja raaka-aineiden osalta. Varsinkin näillä toimialoilla valtion ja työnantajan pitäisi tukea taloudellisesti työntekijöiden mahdollisuuksia osaamisen päivittämiseen esimerkiksi EU:n oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta tai Euroopan sosiaalirahastosta. Tarvetta osaamisen päivittämiseen on muillakin teollisuusaloilla, kuljetusaloilla sekä yksityisillä ja julkisilla palvelualoilla.

- SAK teki vertailevan tutkimuksen eri maiden oikeudenmukaisen siirtymän toimista ja omat suositukset 2019.

- SAK selvitti omien alle 40-vuotiaitten jäsentensä näkemyksiä ilmastonmuutoksesta ja siitä, miten se vaikuttaa mm. heidän työpaikka- ja opiskeluvaihtoihin.

<https://www.sak.fi/yhteiskunta/ilmastopolitiikka-ja-energiapolitiikka/ilmastonmuutos-ja-tyo>

Järjestöt

Kynnys ry toi **työllistymiseen liittyviä ongelmia** esille myös korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmassa. He olivat mukana laatimassa **korkeakoulutettujen vammaisten**

henkilöiden työllistymisen tukemiseksi sivustoa (esteettatoin.fi), joka palvelee varsinaista kohderyhmää laajemmin. Vammaisten henkilöiden työllisyyden edistämiseksi Kynnys on yhteistyössä muiden vammaisjärjestöjen kanssa osallistunut TEM:n työhön **osatyökykyisten aseman parantamiseksi**. Näiden lisäksi he ovat kirjoittaneet lausuntoja sekä viestinnällä herättänyt julkista keskustelua.

SOSTEn tavoitteena on edistää **hyvinvointitalousajattelua** siten, että hyvinvointitalous ja hyvinvointi-investoinnit antavat lisää tilaa hyvinvoinnin tärkeyttä korostavalle keskustelulle ja päätöksenteolle myös Euroopassa. Tavoitteena on, että hyvinvointitalous-ajattelu antaa viitekehyksen toiminnan kehittämiseksi. SOSTE tukee Suomen aloitetta hyvinvointitalousajattelun edistämiseksi Euroopassa ja EU:n päätöksenteossa. He vahvistavat **kansainvälistä yhteistyötä** Wellbeing Economy Alliancen eri toimijoiden kanssa ja suunnittelee yhdessä kestävä jällenrakennuksen ohjelmaa (Build Back Better) sekä seuraavat hyvinvointitaloudesta käytävää kansainvälisesti keskustelua ja reagoi tukevat hyviä avauksia. SOSTEn mukaan vaikuttavin toimi lienee, että hyvinvointitalousajattelua on viety pitkäjänteisesti eteenpäin, ja se saatiin Suomen **EU-puheenjohtajakauden keskeisimmäksi teemaksi** vuonna 2019. Sen kautta hyvinvointitalousajattelua saatiin vietyä EU-tasolle, kun jäsenmaat hyväksyivät päätelmätekstin hyvinvointitaloudesta.

Marttaliitto kertoo, että yhtenä tärkeänä painopisteenä heidän **neuvonnassaan** on kohtuullinen kulutus, kuten tekstiilien ja vaatteiden kestävä ja vastuullinen kulutus. He lisäävät neuvonnallaan myös ihmisten **taloudellista osaamista** (Rahat riittää -hanke).

OAJ kertoo, että he olivat mukana tekemässä **AKAVA:n ilmastolinjauksia** vuonna 2019:

<https://akava.fi/tavoitteet/yhteiskuntapolitiikka/akavan-ilmastolinjaukset/>

Tämä vuonna OAJ julkaisi **oman ilmasto-ohjelmansa** OAJ:n ilmastoteot:

<https://www.oaj.fi/globalassets/oaj/teemme-hyvaa/oaj---ilmastoteot.pdf>

Fingo on järjestänyt teemasta tilaisuuksia viime vuosina, muun muassa aihepiiriä hyvin laajasti käsittelevän **Beyond Growth -konferenssin** 2019. Kestävä talouden ja kulutuksen teema on vahvasti esillä Fingon **viestinnässä** ja esimerkiksi **Maailma kylässä -festivaaleilla**. Monet Fingon jäsenjärjestöt tekevät teeman parissa myös käytännön kehitysyhteistyötä sekä kuluttajille suunnattua **viestintää** ja **valistustyötä**.

Muutosalueen tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa (tai globaalisti) vaikeuttavia asioita

Yhteensä 12 vastaajaa, joista viis edusti elinkeinoelämää, kaksi ammattiliittoja sekä viisi järjestöjä.

Nostoja vastauksista:

- Kauppojen suuri valta hinnoittelussa ja alkutuottajien heikko (neuvottelu)asema
- hiilineutraalisuustavoitteen toteutuminen vaatii investointeja, joiden edellytys on kilpailukykyinen ja ennakoitava toimintaympäristö
- Ympäristömerkkien tuoma ympäristöhyöty voisi merkittävästi kasvaa, mikäli merkkien käyttöä kannustettaisiin valtiovallan toimesta selkeämmin, kuten muissa Pohjoismaissa on tehty. Tässä on erityisesti julkisilla hankinnoilla merkittävä rooli.
- Jotta toimia voidaan kohdentaa oikein, pitää kaikissa ilmasto- ja energiastrategioissa arvioida aina niiden sekä negatiiviset että positiiviset työllisyysvaikutukset toimialoittain yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa.
- Vammaiset henkilöt työllistyvät muuta väestöä selkeästi heikommin avoimille työmarkkinoille. Esimerkiksi julkinen sektori ei ole lähtenyt toimimaan esimerkkinä vammaisten henkilöiden työllistämässä
- poliittisten päättäjien ja hallinnon uskallus ja halu lähteä tekemään tarvittavia suuria muutoksia.

Elinkeinoelämä

MTK ry mainitsee ruokasektorilla **kauppojen suuren vallan hinnoittelussa ja alkutuottajan heikon aseman** ruokaketjussa. MTK:n mukaan kestävän kulutuksen jarruna on globaaleilla keskiarvoilla tehdyt päätökset muun muassa ruuankulutuksessa. Heidän mukaansa olisi opittava erottamaan kansalliset vahvuudet, niin tuotantomenetelmissä kuin luonnonvaroissa (veden riittävyys, puhdas ilma, lääkkeiden alhainen käyttö karjataloudessa). Myös uusiutuvien kuitujen käytössä (energia, vaatteet, rakentaminen puusta), jota arvostetaan yhä kestävämmän tuotannon lähtökohdista.

Bioenergia ry kertoo, että **EU-lainsäädännössä** on piirteitä, jotka osin hidastavat ja vaikeuttavat positiivista kehitystä.

EK haluaa edistää sitä, että yritykset pärjäävät kestävällä tavalla. Hyvinvointia edistävän talouden pullonkauloina voidaan tällä hetkellä nähdä **työvoiman saatavuus ja TKI-menojen vähäisyys**.

Metsäteollisuus ry:n mukaan hiilineutraalisuustavoitteen toteutuminen vaatii **investointeja**, joiden edellytys on kilpailukykyinen ja ennakoitava toimintaympäristö. Investointien **luvituskäytäntöihin** ja **valitusprosesseihin** tarvitaan sujuvoittamista, jotta voidaan vastata tähän tarpeeseen.

Motiva Oy:n mukaan hanke pohjainen toiminta ja hallinnolliset siilot eivät edistä kehitystyön pitkäjänteisyyttä tai vaikuttavuutta. Toimiville ja tarpeellisille toiminnoille tulisi olla riittävän pitkälle ajalle varattu **resursseja** sekä **poikkihallinnollinen ohjaus**. Suomi ja muut Pohjoismaat ovat YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden edelläkävijöitä melkein kaikissa osa-alueissa. Kuitenkin on edelleen puutteita erityisesti **kulutuksen** suhteen.

Suomella on mahdollisuudet luoda ympäristön kannalta parempaa tuotantoa ja markkinoita ja olla kestävän kulutuksen suunnannäyttäjä. Tässä työssä **ympäristömerkeillä** on keskeinen rooli. Ympäristömerkkien käyttö on Suomessa vähäisempi kuin muissa Pohjoismaissa, vaikka kuluttajien luottamus merkkeihin on kaikkien tutkimusten mukaan hyvin vahva. Ympäristömerkkien tuoma ympäristöhyöty voisi merkittävästi kasvaa, mikäli merkkien käyttöä kannustettaisiin valtiovallan toimesta selkeämmin, kuten muissa Pohjoismaissa on tehty. Tässä on erityisesti julkisilla hankinnoilla merkittävä rooli.

Ammattiliitot

STTK:n mukaan **työpaikoilla hyvinvointiin** kiinnitetään nykyään entistä enemmän huomiota, mutta yhä löytyy erittäin laiminlyöntejä niin palkkauksessa, tasa-arvossa ja yhdenvertaisuudessa, kouluttamisessa ja yhteistoiminnassa.

SAK kertoo, että sekä Suomessa että globaalisti onnistumiseen vaikuttaa se, miten **oikeudenmukaisesti** se onnistutaan tekemään. Työntekijöiden näkökulmasta se tarkoittaa erityisesti heille oikeudenmukaisen siirtymän toimien sisällyttämistä vihreän murroksen edistämistoimikokonaisuuteen. Käytännössä TKI- ja infra-investointien lisäksi julkisen toimijan olisi varauduttava **rahoittamaan** työntekijöiden taitojen vahvistavia toimia eli itse koulutustoimien lisäksi **riittävän sosiaaliturvan** varmistamista. Jotta toimia voidaan kohdentaa oikein, pitää kaikissa ilmasto- ja energiastrategioissa arvioida aina niiden sekä negatiiviset että positiiviset **työllisyysvaikutukset** toimialoittain yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa. Jotta talouskasvu luo lisää hyvinvointia kaikille, niin Suomessa kuin globaalisti, on sen jakauduttava reilusti. Työntekijöiden on saatava ILO:nkin määritelmien mukainen **säällinen palkka**, kuten myös alihankintaketjujen ja toimitusketjujen työntekijöiden. Tällä hetkellä moni yritys tekee tulosta osakkailleen ohittamalla työntekijöiden ihmisoikeudet (lukuja aiheesta on saatavilla ILO:n sivuilta). Jotta nykyinen talousmalli loisi hyvinvointia kaikille, pitää sen toimintaperiaatteita muuttaa siten, että **voitot jaettaisiin tasaisemmin** kuin nykyään osakkeidenomistajien, johtajien vs. työntekijöiden kesken.

Järjestöt

Kynnys ry kertoo, että **vammaiset henkilöt työllistyvät muuta väestöä selkeästi heikommin** avoimille työmarkkinoille. Ero on jo niin huolestuttava, että se on perustuslaillinen ongelma (18 §). Kaikista toimista, hankkeista ja ohjelmista huolimatta tilanne on pysynyt vuosikymmenet lähes samana. **Asenteet** ovat tutkimusten ja selvitysten mukaan työllistymistä selkeästi eniten haittaava tekijä. Asennemuutosta edistettäisiin positiivisin esimerkein, mutta esimerkiksi julkinen sektori ei ole lähtenyt toimimaan esimerkkinä vammaisten henkilöiden työllistämiseksi. Lisäksi **työllisyyskeskustelua** käydään liian usein osatyökykyisyys -näkökulmasta ja toimet kohdistetaan osatyökykyisille. Suuri osa vammaisista henkilöistä on täysin työkykyisiä, mutta he eivät saa töitä. Globaalisti ongelma on sama, vaikka monissa maissa työllisyys on Suomea korkeammalla tasolla (vrt. esim. muut Pohjoismaat). Matalalla työllisyydellä on **yhteys kestävään kulutukseen**. Pienituloisilla ei välttämättä ole mahdollisuutta kuluttaa kestävästi, vaan on valittava halvinta. Myös puutteelliset palvelut saattavat vaikuttaa siihen, että esimerkiksi kierrätykseen tai julkisilla liikennevälineillä kulkemiseen ei ole mahdollisuuksia (henkilökohtaisen avun puutteet, esteellinen liikenne, jätteen kuljetusmahdollisuus kierrätyspisteisiin mahdotonta).

SOSTE kertoo, että **hyvinvointitalousajattelu** ei ole vielä yleisesti vallitseva ajattelutapa, estää tavoitteiden ja muutosten toteutumista Suomessa ja globaalisti. Tämän lisäksi SOSTE nostaa esiin aiemman vastauksen koskien sivistystä, osaamista ja kestäviä elämäntapoja.

Marttaliiton mukaan **markkinat ja mainonta** houkuttelevat ihmisiä kuluttamaan yli maapallon kantokyvyn ja yli varojensa. Tämän Marttaliitto kertoo olevan ongelmallista.

OAJ:n mukaan **Korona-pandemia** on vienyt aikaa ja mahdollisuuksia myös tämän asian edistämiseltä, mutta toisaalta pandemia on tässä asiassa myös avannut silmiä työmatkustamistarpeiden ja etätöiden suhteen. Lisäksi OAJ mainitsee poliittisten päättäjien ja hallinnon **uskallus ja halu** lähteä tekemään tarvittavia suuria muutoksia. Tähän kytkeytyy vastuut ja velvollisuudet seuraavia sukupolvia kohtaan.

Fingon mukaan tämäkin teema on hyvin moniulotteinen ja nivoutuu kaupan ja talouden rakenteisiin sekä kulttuurisiin kulutuskäytäntöihin ja arvostuksiin. Muutoksen aikaansaaminen on vaikeaa, sillä **kulutuskäyttämisen** ja talouden rakenteiden muutos on yleensä jopa **poliittisen päätöksenteon ulottumattomissa**. Pienten konkreettisten tekojen kautta on kuitenkin mahdollista **vaikuttaa yksilöiden käyttämisen** muutokseen ja siten organisaatioiden toimintaan. Suuri haaste on se, että **nykytyömallit** pohjautuvat kaupallisiin tuottavuuslogiikoihin niin vahvasti, että systemisen ajattelun jalkauttaminen on hidasta.